

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра товарознавства та митної справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Експертиза імпортої холодної зброї на ринку України»

Студентки 2 курсу 7м групи _____ Вовк Юлії Русланівни
спеціальності 076

«Підприємництво, торгівля та
біржова діяльність»
спеціалізації

«Товарознавство і організація
зовнішньої торгівлі»

Науковий керівник
док-р техн. наук, проф.

_____ Мережко НінаВасилівна

Науковий консультант
к. е. н., доцент

_____ Геннадіївна

Гарант освітньої програми
док-р техн. наук, проф.

_____ Мокроусова Олена
Романівна

Київ - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи експертизи японської раритетної холодної зброї.....	10
1.1. Аналіз класифікації японської раритетної холодної зброї.....	10
1.2. Особливості експертизи японської раритетної холодної зброї.....	19
1.3. Вимоги до якості та безпечності холодної зброї.....	26
РОЗДІЛ 2. Атрибуція та експертиза японської раритетної холодної зброї.....	32
2.1. Організація, об'єкти та методи дослідження ринку холодної зброї.....	32
2.2. Аналіз асортименту японської раритетної холодної зброї.....	37
2.3. Відбір критеріїв та розроблення процедури експертизи японської раритетної холодної зброї.....	43
2.4. Експертиза та атрибуція японської раритетної холодної зброї.....	52
РОЗДІЛ 3. Дослідження організації імпорту японської раритетної холодної зброї на ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП».....	64
3.1. Аналіз господарської та зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП».....	64
3.2. Дослідження практики організації імпорту ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП»	74
3.3. Пропозиції щодо удосконалення організації імпорту японської раритетної холодної зброї ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП».....	82
ВИСНОВКИ НА ПРОПОЗИЦІЇ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	94
ДОДАТКИ.....	100

ВСТУП

У сучасних умовах економічного і політичного середовища в Україні питання визначення холодної зброї є вкрай важливим. Тому завдання розробки методики, адаптованої до ринку України, зменшення кількості імпортного товару, заохочення українського виробника є одними з основних питань, що стоять перед державою.

Актуальність теми випускної кваліфікаційної роботи полягає в тому, що сьогодні в Україні немає єдиної методики проведення атрибуційної експертизи холодної раритетної японської зброї, що обумовлені, перш за все, недосконалістю вітчизняного законодавства щодо зброї, відсутністю закону прямої дії, також відсутністю чіткого визначення усіх видів зброї, у тому числі тієї, що має культурне значення. Ця категорія представляє собою дуже важливий пласт культурної спадщини. Незаконний обіг таких предметів має місце не тільки у музейних, але й у приватних колекціях; зберігання, колекціонування та реалізація здійснюються без необхідного контролю. Такий стан справ нерідко призводить до розкрадання, незаконного вивезення за межі країни, а також просто до псування зброї, яка має особливу цінність. Проведенню атрибуції теж сприяє збільшення експозицій, виставок та аукціонів, що презентують саме історичну та раритетну зброю. Питання проведення атрибуції знаходять відображення в роботах таких класиків експертизи холодної зброї, як В. Хорев та А. Боженів.

Об'єктом дослідження є холодна раритетна японська зброя, яку реалізує підприємство ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП», та організація її імпорту.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти експертизи та атрибуції холодної раритетної японської зброї та організації її імпорту.

Метою дослідження є атрибуційна експертиза, відбір критеріїв та розробка методики проведення атрибуційної експертизи з огляду на реалії українського ринку та дослідження організації імпорту на ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП».

Для досягнення мети випускної кваліфікаційної роботи поставлено такі завдання:

- проаналізувати класифікацію японської раритетної холодної зброї;
- дослідити особливостей експертизи японської раритетної холодної зброї;
- дослідити вимог до якості та безпечності холодної зброї;
- дослідити асортименту японської раритетної холодної зброї;
- відібрати критерії та розробити процедуру експертизи японської раритетної холодної зброї;
- розробити «Методику атрибуційної експертизи раритетної холодної зброї»;
- провести атрибуційну експертизу на основі розробленої методики;
- розглянути основні принципи дослідження організації імпорту;
- проаналізувати господарської та зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП»;
- дослідити практику організації імпорту ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП»;
- розробити пропозиції щодо удосконалення організації імпорту японської раритетної холодної зброї на ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП».

Теоретичною основою дослідження стали «Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів», роботи атрибуційних експертів А.Г. Баженова та В.Г. Хорева, роботи К. В. Ніконової, І. А. Кузнецова, О. Л. Кобилянського, О. С. Кофанова.

Наукова новизна. Для проведення атрибуційної експертизи холодної раритетної холодної було розроблено та запропоновано «Методику проведення атрибуційної експертизи холодної раритетної японської зброї», запропоновано критерії та показники ідентифікації для проведення експертизи зразків раритетної японської холодної зброї.

Апробація результатів випускної кваліфікаційної роботи, окремі її аспекти та одержані узагальнення і висновки були оприлюднені на двох науково-практичних конференціях. Опубліковано статтю на тему «Атрибуція японської раритетної зброї у збірнику статей «Підприємництво, торгівля та

біржова діяльність: зб. наук. ст. студ.у 2 т. / відп. ред. В.А.Осика. – К. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – Ч 2. С. 170-178 та «Атрибуційна експертиза японських раритетних клинків» надруковано у збірнику «Менеджмент ХХІ століття: сучасні моделі, стратегії, технології – В. Вінниця, центр підг.наук. та навч.-метод. вид. ВТЕІ КНТЕУ, 2018. – Ч 2. С. 238-248.

До друку також готується стаття на тему «Експертиза імпортової холодної зброї на ринку України» на офіційному сайті Національної академії наук України, на сайті історії зброї www.zbroeznav.com.

До публікації на офіційному сайті ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» <https://lezo.com.ua/> готується звіт про результати впровадження «Методики атрибуційної експертизи японської раритетної зброї» та атрибуційної експертизи зразків, проведеної за розробленою методикою.

Практична цінність: результати дослідження, наведені в роботі, можуть бути застосовані в практичній діяльності підприємства ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» та інших підприємств, які займаються атрибуцією та реалізацією холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів.

Структура та обсяг роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що включають 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел із найменувань і додатків. У тексті випускної кваліфікаційної роботи міститься 14 таблиць і 10 рисунків. Загальний обсяг роботи 112 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКСПЕРТИЗИ ЯПОНСЬКОЇ РАРИТЕТНОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

1.1. Аналіз класифікації японської раритетної холодної зброї

Уся історія людства є історією безперервних воєн, і Японія в цьому сенсі не є винятком. Військова історія країни бере свій початок у XII столітті, після формування стану самураїв і сьогунат. Протягом усього XIII століття монголи безуспішно намагалися захопити острови, а влада переходила від імператорського дому до сьогунату і назад. У XV столітті в Японії з'явилося кілька великих князівств. При цьому відомий нам історичний воєнний період дуже короткий – близько п'ятнадцяти століть[1].

У якості зброї японці застосовували залізні мечі, імпортовані з Китаю, довгі, з прогином до 4 см від центру, і довгою рукояткою, тому подібна форма є класикою зброї даного типу.

У Японії цей інструмент називали цуруги, або кен, до того ж ці назви є лише різним прочитанням одного і того ж китайського ієрогліфа, який звучить як «цзянь».

У наші дні терміном «кен» позначають прямий меч з одностороннім заточуванням (наприклад, сінобікен), тоді як криволінійний аналог іменується «то» («ніхонто» – «японський меч»)[1; 46].

На жаль, не можливо назвати точну дату появи звичної сьогодні зброї, що називають «японським» або «самурайським» мечем, а саме: злегка вигнутого клинка з довгою, на три захоплення долоні, рукояткою і загальною довжиною в межах одного метра. Намагатися визначити рік або навіть століття важко, оскільки ніхонто виник як результат досить розтягнутого процесу взаємного проникнення і впливу трьох різних традицій: китайської, корейської та «варварської», або «північної». З точки зору геометрії він найбільш близький до корейських прототипів, тоді як весь обсяг металургії прийшов, мабуть, з Китаю, де на той час була стародавня і чудово відпрацьована методика

отримання заліза і перетворення його в сталь з подальшою куванням і загартуванням довгих клинків. Як наслідок цього класичний японський ніхонто є нічим іншим, ніж ускладненою моделлю злиття трьох типів мечів, що удосконалена віковими традиціями виробництва деталей та їх полірування[45].

Майстерність зброярів-японців значно виросла в період з кінця XVI століття. Приблизно з цього часу можна спостерігати відокремленість шкіл різних регіонів, а тому почали відрізнятися стилі обробки, полірування, кріплення та оздоблення деталей цих регіонів.

Далі наведено хронологічну періодизацію та типологію виготовлення холодної зброї в Японії[46].

У період Хейан (782 – 1184рр.) японський меч отримує свій традиційний вигин. У цей час центральна державна влада ослабла, і країна занурилася в низку нескінченних міжусобних воєн і увійшла в тривалий період самоізоляції. Почала формуватися каста самураїв – професійних воїнів. У цей же час значно зросла майстерність японських ковалів-зброярів. Більшість сутичок відбувалися в кінному строю, тому замість прямого меча почала використовуватись шабля. Спочатку шабля мала вигин близько рукояті, пізніше він змістився в область, віддалену на 1/3 від кінця хвостовика. Саме в період Хейан остаточно склався зовнішній вигляд японського меча і була відпрацьована технологія його виготовлення[45].

Значне поліпшення обладунків, яке відбулося в цей період Камакура (1185 – 1332рр.), призвело до змін у формі меча. Вони були спрямовані на підвищення ударної потужності зброї. Його вершина стала більш масивною, збільшилася маса клинків. Фехтувати таким мечем однією рукою стало значно складніше, тому їх в основному стали використовувати в піших поєдинках[46]. Цей історичний період вважається «золотим віком» для традиційного японського меча, пізніше багато технологій виготовлення клинків були втрачені. Сьогодні ковалі намагаються відновити їх.

Протягом короткого періоду Намбукоте (1333 – 1391рр.) в історії меча відбулися нетипові зміни (з'явився спис з прямим клинком, відомим як ярі, а

також одаті («великий таті»), або кодаті («польовий таті»), до півтора метрів завдовжки, що говорить про зміщення акцентів тактики бою в бік переважання піхоти над кіннотою.

В історичний Муроматі (1392 – 1572рр.) починають з'являтися дуже довгі мечі, габарити деяких з них перевищував два метри. Такі гіганти є, скоріше, винятком, ніж правилом, але загальна тенденція була очевидна. Тривалий період постійних війн вимагав великої кількості холодної зброї, часто за рахунок зниження його якості. Крім того, загальне зубожіння населення привело до того, що мало хто міг дозволити собі по-справжньому якісний і дорогий меч. У цей час поширення набувають печі-татари, що дозволяє збільшити загальну кількість сталі, що виплавляється[45].

У період Момояма (1573 – 1599рр.) японський меч стає коротшим, в ужиток входить пара дайсе, що пізніше стала класичною: довгий меч катана і короткий меч вакідзасі.

Усі вищеописані періоди належать до так званої Епохи старих мечів[1; 56]. На початку XVII століття починається Епоха нових мечів (Шинто). У цей час у Японії припиняються багаторічні міжусобиці, запановує мир, тому меч дещо втрачає своє бойове значення. Японський меч стає елементом костюма, символом статусу. Зброю починають багато прикрашати, значно більше уваги приділяється її зовнішнім виглядом. Однак при цьому знижуються її бойові якості.

Період Едо (1603 – 1867рр.) названий «Епохою спокою». Приблизно в цей час був винайдений новий тип малюнка хамон – Торн-ха, «хвилі, що здіймаються», а самураї починають стежити за модою. Меч став одним з елементів костюму[56]. Період Едо – справжній рай для ювелірів, виготовлювачів піхов, цуба, менукі, майстрів з обмотки руків'я тощо.

З кінця XVIII століття різко зростає інтерес до старовинних мечів і їх технології як до великого спадщини предків, і з 1781 р. бере початок наступного етапу буття японського меча – час сін-сінто, або «новітніх» мечів. Більшість з них схожі на клинки Камакура– довгі, тонкі, витончені[56].

Наступні періоди (Мейдзі (1868 – 1911рр.), Тайсе (1912 – 1925рр.), Сьова(1926 – 1988рр.) та Хейсей (з 1989 року) історики об'єднують, оскільки ніяких помітних подій, не рахуючи негативних, в історії японського меча за цей час не відбувалося.

Історія самураїв скінчилася, прийшла черга демократії, а разом з нею занепад холодної зброї – вже з 1871 р. ніхон-то був замінений шаблею європейського типу. З цього моменту кількість всіляких модифікацій наростала, багато самураїв, що стали офіцерами нової японської армії, вставили в табельні оправи батьківські й дідівські клинки, піддані безжальної обрізки і переточуванню. У цей же час для збройних сил мечі почали виготовляти промисловим способом. І хоча вони зовні нагадували бойовий самурайський меч, ця зброя вже не мала ніякого відношення до традиційних клинків, виготовлених у більш ранні періоди. Після Першої світової війни в армійських верхах зрозуміли, що мечем типу європейської шаблі багато не навоюєш, тому армія і флот були оперативно переозброєні, відповідно, сін-гунто і кай-гунто, «сучасними військовими мечами», змонтованими, як традиційний таті. Це останні в японській історії бойові мечі [56;44;43].

Після остаточного розгрому японців у Другій світовій війні переможці видали наказ про знищення всіх традиційних японських мечів, але завдяки втручання істориків він незабаром був скасований.

Виробництво мечів за традиційними технологіями було відновлено в 1954 році. Була створена спеціальна організація «Товариство зі збереження художніх японських мечів», основним завданням якої стало збереження традицій виготовлення катан як частини культурної спадщини японської нації. У даний час існує багатоступенева система оцінки історичної та культурної цінності японських мечів.

Згодом для полегшення проведення атрибуції експертами було введено типологію мечів (за особливістю будови, штрихування хвостовика, зовнішнього виду хамон тощо) згідно з відповідною епохою виготовлення[44].

Класифікація японських мечів за часом виготовлення:

- Кото – у дослівному перекладі: «старі мечі». У цю категорію входить все, що зроблено раніше 1596 року, є зброя, виготовлена до початку Едоського періоду японської історії, який має назву «епоха Токугава»;

- Сінто – «нові мечі». Сюди включені клинки, що датуються 1597- 1780 роками;

- Сінсінто – «новітні мечі», що побачили світ з 1781 по 1876 рік;

- Гендайто – з 1876 року до цього часу.

Але зазначені категорії дають занадто приблизну оцінку, і без додаткового визначення термінів було б важко датувати предмет, виходячи лише з його класифікаційної назви. Тому прийнято уточнювати час виготовлення введенням понять, що розбивають кожний з наведених етапів на кілька дрібніших[1;17].

- Секото – «ранні» кото (1500-1595);

- Кейтесінто – «ранні» сінто (1595-1615);

- Канбунсінто – мечі, виготовлені з 1661 по 1673 рік або пізніше, відрізняються дуже невеликим прогином;

- Бакумацу – мечі, виготовлені в останні роки Токугавскогобакуфу, (1853-1868).

- Мейдзіто – мечі епохи Мейдзі (1868-1912);

- Тайсето – мечі епохи Тайсе (1912-1925);

- Севато – вироби епохи Сева (1925-1989);

- Сінсякуто – «сучасні» мечі, виготовлені після 1945 року.

Відповідно до «Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів», холодна зброя поділяється за призначенням на клинкову, ударно-дробильну, комбіновану і металеву (остання у свою чергу поділяється на просту та механічну).

Основні види раритетної японської холодної зброї поділяються на такі види[17]:

- бойова раритетна холодна зброя – холодна зброя, що призначена для смертельного ураження людини. До цього типу зброї належить зброя,

виготовлення якої датується не пізніше пізнього періоду Едо[14]. Могла бути виготовлена як саморобним способом, так і спеціальними школами майстрів. До цього виду зброї належить клинкова зброя, така як катана, таті, танто та інші. До бойової раритетної холодної зброї – також бойові японські щити та віяла;

- мисливська раритетна холодна зброя – холодна зброя, призначена для ураження звіра під час полювання. Зазвичай до цього виду зброї належить луки зі стрілами та списи (ярі та нагіната);

- ритуальна раритетна холодна зброя – холодна зброя, що використовувалась для проведення ритуалів. Наприклад, традиційний ритуал самогубства самураїв «харакірі» або «сеппуку» проводився ритуальною холодною зброєю сеппуку;

- церемоніальна раритетна холодна зброя – холодна зброя, що використовувалася для проведення традиційних обрядів і церемоній. Така зброя використовувалася і використовується в традиційних парадах і зараз як частина традиційного одягу самураїв, сегунів, ніндзя тощо. Зазвичай церемоніальна раритетна холодна зброя має вишукане дороге оздоблення і коширая. Така зброя була виготовлена на замовлення, але є придатною до використання. Окрім того вона використовується як окрема частина традиційного театру Кабукі;

- повсякденна раритетна холодна зброя – холодна зброя, що є частиною уніформи воїнів-самураїв, тілоохоронців та вельмож.

Класифікація мечів досить складна і в Японії вона належить до наукових дисциплін. Те, що буде описано нижче, – це всього лише короткий огляд, який дає загальне уявлення про питання[18]. У даний час виділяють наступні різновиди японської зброї.

Таті – традиційний довгий японський меч. Таті, на відміну від катани, не має обі (матерчатий пояс), а підвішується на пояс у призначеній для цього перев'язі (асі). Для захисту від пошкоджень обладунками піхви часто мали обмотку[26]. Самураї носили катану як частину цивільного одягу, а таті – як частину військових обладунків. У парі з таті носили танто (кинджал) [9]. Крім

того, багато прикрашений таті застосовувався як парадна зброя при дворах сьогун (князів) та імператора.

Зберігається на вертикальній підставці рукояткою вниз у мирний час і держакон вгору під час війни. Іноді з цього різновиду японського меча виділяється ще одна – о-даті[10].

Таті зазвичай довший і більш зігнутий ніж катана (довжина клинка понад 2,5 сяку (75,7 см), але не більше 3-х сяку (90,9 см), тому що це вже о-даті. Цукало (рукоять) також була часто довшою (понад 30 см) і вигнутою[5].

Катана – один з різновидів традиційних японських мечів ніхонто, що використовувався самураями феодальної Японії. За формою клинка катана нагадує шашку, проте рукоять у неї пряма і довга, що дозволяє використовувати дворучний хват. Навершя відсутнє. Невеликий вигин клинка і гострий кінець дозволяють наносити також і колючі удари [25].

Довжина клинка – від 2 до 2,5 сяку (60,6-75,7 см), загальна довжина з рукояттю умовно \approx 85-105 см (зазвичай 90-100 см)[5]. Якщо довжина клинка менше 2 сяку, то це короткий меч вахідзасі, а якщо більше 2,5 сяку, то окатанна (велика катана) або таті, але крім розміру, таті традиційно має більший вигин та іншу обробку з кріпленням (асі) до зброї.

Катана була не просто зброєю, а й незмінним атрибутом самурая, частиною його костюма. Без цього меча воїн просто не виходив з дому. Катана могла носитися за поясом або на спеціальних зав'язках. Зберігалася на спеціальною горизонтальною підставці, яка на ніч ставилася в головах воїна.

Катана характеризується за її відмінними ознаками: заокруглена, тонка, з одностороннім лезом та округлою чи квадратною гранню, довгим руків'ям для дворучної хватки [29].

Катана має кілька різновидів, одна з них – Ко-катана (кокатана) – варіант короткого катана, що входить разом з катаною в звичайний самурай-комплект холодної зброї. Рукояткакокатана пряма без дужки, клинок мало вигнутий. Описаний у вітчизняній літературі екземпляр має довжину 690 мм, довжину клинка 520 мм [5;31].

Вакідзасі – короткий традиційний японський меч. В основному використовувався самураями і носився на поясі. Його носили в парі з катаною.

Довжина клинка – від 1 до 2 сяку (30,3-60,6 см), загальна довжина з рукояттю умовно \approx 50-85 см (зазвичай 70-80 см). Якщо довжина клинка менше 1 сяку, то це вже танто (кинджал), а якщо більше 2 сяку, то це катана [27].

Вакідзасі схожий за формою на катану, виготовлявся з дзукурі (оформленням) різної форми і довжини, зазвичай більш тонким, ніж у катани. Ступінь опуклості перетину клинка вакідзасі набагато менший, тому в порівнянні з катаною цей меч різав м'які об'єкти більш різко. Рукоять вакідзасі класичного перерізу, така ж, як у катани, але меншої довжини.

Вакідзасі можна було використовувати для бою в тісному просторі, а також він застосовувався в парі з довгим мечем у деяких фехтувальних техніках. Цю зброю могли носити не тільки самураї, але і представники інших станів.

Хамідасі – бойовий ніж, аналогічний танто у всьому, за винятком цуби, яка настільки мала, що вікна ана (хіцу) відсутні [31].

Танто – загальний термін, хоча зазвичай так називають досить великі односторонні, іноді двосічні мечі довжиною до 1-го сяку (30,3 см) і загальною довжиною з руків'ям умовно \approx 30-50 см (зазвичай 35-45 см), що мають відповідну цубу і обплетену, як правило, рукоять з усіма належними деталями (касира, Мена-Ки, фути). Танто повинний бути виготовлений з губчатого заліза (тамахагане) і має характерний хамон, зйомну рукоять, що кріпиться до хвостовику бамбуковою шпилькою мекугі й зйомну круглу гарду – цуба[5].

Танто куються зазвичай у стилі Хіра-дзукурі, тобто плоскими, без ребра жорсткості, хоча зустрічаються екземпляри і з ребром жорсткості (морохі-дзукурі, обоюдогострі).

Деякі танто, що мали товстий тригранний клинок, називалися уоріодосі й були призначені для проникання до обладунків у ближньому бою.

Використовувався також для відрізання голів, а також для здійснення харакірі.

Нагіната – японська холодна зброя з довгою рукояткою овального перетину (саме руків'ям, а не держакком, як може здатися на перший погляд) і зігнутим одностороннім клинком, рукоять довжиною близько 2 метрів і клинок близько 30 см. Нагадував середньовічну глефу, але японці також відносять нагіната до мечів.

Бої на нагінатах проводяться і до цього дня[28].

Ніндзя-то або сіноби-гатана – меч, який використовували знамениті японські середньовічні шпигуни –ніндзя. За своїм зовнішнім виглядом він практично не відрізнявся від катани, але був коротший. Товщі були піхви цього меча, невловимі сінобі ховали в них цілий шпигунський арсенал. До речі, ніндзя-то не носили за спиною, тому що це було вкрай незручно. Винятком були випадки, коли воїну потрібні були вільні руки, наприклад, якщо він вирішив піднятися на стіну. Зазвичай цуби таких кликів були у формі ромба чи квадрата.

Ярі – японська держакова зброя, спис. Термін з'явився в період Камакура.

Гун-то – армійський меч минулого століття. Ця зброя виготовлялася промисловим способом і у величезних кількостях, прямувала в армію і на флот[34].

Юмі (лук) – лук довжиною понад два метри, але на відміну від інших луків в юмірукоять ділить лук не навпіл, а в пропорції один (низ) до двох (верх).

Цуругі – японське слово, що означає прямий двосічний меч (іноді з масивним навершям). За формою схожий на цуруги-но-таті (прямий односторонній меч). Вважається, що він походить від китайського Цзяня, але видозмінений японцями [35].

Використовувався як бойовий у VII-IX століттях, до появи односторонніх вигнутих мечів таті, згодом – у церемоніальних і релігійних цілях.

Тесен (один з видів бойових віял) – складане віяло із зовнішніми спицями з важких пластин заліза, що виглядає як звичайне, безпечне віяло. Самураї могли використовувати Тесен там, куди не можна було проносити мечі, а

деякі школи фехтування вчать бою з використанням Тесен. Окрім тесен, бойовими віялами також вважаються гунсен і гунбай, але їх не використовували як зброю [33].

Отже, холодна раритетна японська зброя класифікується за розмірами, періодом виготовлення, а також періодизацією в історичному періоді, що залежить від правлячої династії в Японії.

1.2. Особливості експертизи раритетної холодної зброї

Категорія «зброя» охоплює безліч предметів і пристроїв, серед яких особливе місце посідає зброя, яка має культурну цінність і представляє для суспільства історичний, художній та науковий інтерес. За призначенням ці вироби є, перш за все, предметами дослідження, колекціонування та експонування. Деякі вироби також входять до Музейного фонду країни[11].

Експертиза холодної зброї завжди була в центрі уваги науковців у галузі судової експертизи, працівників судових та правоохоронних органів. Проте сьогодні питанням експертизи, окрім криміналістів, займаються також митні органи (при перетині товарів, конструктивно схожих на холодну зброю), експерти Міністерства культури України за поданням музеїв, виставок, приватних колекціонерів, а також реставраційні майстерні та компанії, що займаються експертизою та продажом зброї.

На практиці проблеми, пов'язані з відсутністю законодавчого регулювання обігу зброї, що має культурну цінність, виникли вже давно. Актуальність цього питання обумовлені, перш за все, недосконалістю вітчизняного законодавства щодо зброї, відсутністю закону прямої дії, також відсутністю чіткого визначення усіх видів зброї, у тому числі тієї, що має культурне значення. Ця категорія представляє собою дуже важливий пласт культурної спадщини. Незаконний обіг таких предметів має місце не тільки у музейних, але й у приватних колекціях; зберігання, колекціонування та реалізація здійснюються без необхідного контролю. Такий стан справ нерідко

призводив до розкрадання, незаконного вивезення за межі країни, а також просто до псування зброї, яка має особливу цінність[12].

Незважаючи на значний крок у розробці експертизи холодної зброї, дослідження проводяться тільки згідно з «Методикою криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів» [14].

Першим і найважливішим питанням є саме визначення поняття «холодна зброя» [13].

Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені за своїми властивостями, придатні для неодноразового завдання через безпосередню дію тяжких (небезпечних для життя в момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини[14].

Для подальшої експертизи варто визначити вид холодної зброї та тип холодної зброї.

Вид холодної зброї – холодна зброя різних типів, згрупована за визначеним комплексом класифікаційних ознак [14].

Тип холодної зброї – група зразків холодної зброї, які характеризуються однаковим комплексом конструктивних ознак.

За видами холодна зброя поділяється на:

- клинкова холодна зброя – предмети та пристрої, уражуючим елементом яких є клинок;
- неклинкова (ударно-дробильна) холодна зброя – предмети та пристрої, уражуючим елементом яких є ударна частина (частини);
- комбінована холодна зброя – предмети та пристрої, у яких в одне конструктивне ціле поєднані уражуючі елементи, характерні для різних типів холодної зброї (наприклад, кастет-ніж з клинком та ударною частиною);
- металеві холодна зброя – предмети та пристрої, які призначені для ураження цілі на відстані [15].

Не є холодною зброєю вироби господарсько-побутового, виробничого, спортивного та іншого призначення, які схожі з холодною зброєю за

зовнішнім виглядом та/або конструктивно, проте не мають всього комплексу суттєвих ознак, притаманних холодній зброї.

Зокрема, не належать до холодної зброї вироби бутафорського та сувенірного характеру, які суттєво відрізняються за своєю здатністю до ураження цілі в порівнянні з їх найближчими бойовими чи мисливськими аналогами [14].

У «Методиці атрибуційної експертизи японської холодної раритетної зброї» згідно з публікаціями експертів В. Хорева та А. Баженова класифікують зброю на антикварну, раритетну, історичну, меморіальну, колекційну, національну та художню холодну зброю.

Антикварна холодна зброя – холодна зброя, виготовлена більш ніж 50 років тому. Відповідно, до антикварної зброї відносять зброю певного історичного періоду, яка призначена для використання громадянами і юридичними особами тільки в цілях колекціонування, експонування, а також у спортивних, навчальних і показових заходах.

Раритетна холодна зброя – рідкісна холодна зброя, виготовлена більш ніж 100 років, тому і має певну історичну, культурну чи художню цінність[16].

Історична холодна зброя – зразок холодної зброї, виготовленої 100 і більше років тому. До історичної зброї, відповідно, можна віднести зброю, що пов'язана з видатними подіями історії або є культурною цінністю як рідкісний пам'ятник науки і техніки. При цьому визначити зброю як таку, що має історичну цінність, мають відповідні служби Міністерства культури України після проведення історико-культурної, мистецтвознавчої експертизи.

Меморіальна холодна зброя – холодна зброя, що пов'язана з відомими історичними особами чи подіями.

Колекційна холодна зброя – холодна зброя, що є або була елементом зареєстрованої колекції [22].

Національна холодна зброя – холодна зброя, форми, параметри та декоративне оздоблення якої були встановлені протягом довготривалого часу у відповідності з умовами життя визначеного етносу.

Художня холодна зброя – холодна зброя, яку виготовлено із застосуванням прийомів, техніки та матеріалів, що надають виробу художньо-естетичної цінності.

Варто запровадити визначення авторської художньої зброї як виробів, що мають культурну цінність. Вона не є зброєю у власному розумінні слова, а по суті є витвором мистецтва [30]. Діюча за своїм функціональним призначенням авторська художня зброя не несе жодної збройової функції, а є предметом для колекціонування, подарунка і по суті є втіленням творчої думки художника.

Холодна зброя може бути виготовлена трьома способами: кустарним, промисловим і саморобним[29].

Експертиза холодної зброї може дозволити вирішити такі питання:

- Чи є холодною зброєю даний виріб?
- До якого типу, виду, зразку холодної зброї належить даний речовий доказ?
- Чи є ця зброя національною і до якої національності вона належить?
- Яким способом виготовлено дану зброю?
- Який тип зброї?

Методикою криміналістичного дослідження запропоновано типовий план проведення експертизи [22]:

- Огляд досліджуваного зразка та ознайомлення з супроводжувальною документацією.
- Визначення характерної сукупності конструктивних елементів.
- Перевірка відповідності розмірних та інших конструктивних особливостей досліджуваного зразка техніко-криміналістичним характеристикам.
- Визначення достатності уражуючих властивостей досліджуваного зразка (проводиться шляхом експериментальної перевірки міцнісних властивостей їх конструкції в цілому при статичних та/або динамічних випробуваннях).
- Статичні випробування клинкових предметів (пристроїв).

- Динамічні випробування клинкових предметів (пристроїв).
- Дослідження наявності та ступеня заточки клинків.
- Оцінка результатів випробувань і формулювання висновку.

При експертизі холодної зброї за загальним правилом ніяких спеціальних зразків для порівняння не потрібно.

На дослідження направляють сам зразок холодної зброї (речовий доказ) або його фотознімок з детальним описом у постанові про призначення експертизи особливостей конструкції предмета.

Критерієм визначення належності до холодної зброї є наявність у предмета (пристрою) сукупності загальних криміналістичних ознак: призначення та придатності для неодноразового ураження цілі (розділ 2, п.2.1 Методики) [22].

Належність до холодної зброї визначається за наявністю у предмета (пристрою), який знаходиться на випробуванні, сукупності таких загальних криміналістичних ознак:

- призначення для ураження цілі;
- придатності для неодноразового ураження цілі.

Усі інші предмети (пристрої), у яких повністю або частково відсутня хоча б одна з цих загальних ознак, до холодної зброї не належать [31].

Призначення предмета (пристрою) для ураження цілі визначається за наявністю сукупності конструктивних ознак, які дозволяють віднести його до певного різновиду холодної зброї.

До такої сукупності конструктивних ознак входять [32]:

- наявність елементів певного виду, форм та розмірів;
- спосіб з'єднання елементів.

Призначення предмета (пристрою), який досліджується, для ураження цілі визначається в результаті встановлення збігу притаманній йому сукупності конструктивних ознак із сукупністю конструктивних ознак відомого різновиду холодної зброї при порівнянні з відомими аналогами певних різновидів холодної зброї, у якості яких виступають натурні зразки з криміналістичних та інших колекцій, описи та зображення різноманітних

зразків холодної зброї в офіційній довідковій та спеціальній літературі, комп'ютерних базах даних та з урахуванням даних фірм-виробників [22].

Наявність технічної забезпеченості конструкції в цілому і окремих елементів предмета (пристрою) визначається в результаті встановлення:

- відповідності розмірних, ергономічних, міцності (як відносно елементів об'єкту, так і відносно їх з'єднань) та інших технічних характеристик досліджуваного предмета (пристрою) як в цілому, так і його складових – стандартам (ДСТУ тощо), технічним умовам (ТУ), а при відсутності нормативно-технічних документів параметрам відомих аналогів даного різновиду холодної зброї;

- безпечності та зручності його використання при застосуванні у спосіб, характерний для найближчого аналогу холодної зброї (перевіряються експериментально);

- можливості неодноразового використання (перевіряється експериментально) [9].

За результатами проведених випробувань предмета (пристрою) встановлюється наявність сукупності криміналістичних ознак та робиться висновок щодо його належності до певного різновиду холодної зброї [22].

Під час аналізу виявлених криміналістичних ознак треба брати до уваги те, що визначальною для визнання конкретного предмета (пристрою) холодною зброєю є сукупність ознак:

- основне цільове призначення;
- конструктивні особливості уражуючого елемента (наприклад, для клинка – форма, розміри, загострення леза, форма та розташування вістря відносно поздовжньої осі);

- конструктивні особливості руків'я (зручність утримання, наявність, форма та розміри утику або обмежувача);

- конструктивні особливості з'єднання руків'я з уражуючим елементом;

- міцність та пружність конструкції в цілому;

- можливість ураження цілі [22].

Зберігання, носіння, придбання та розповсюдження зброї регламентується в Україні Кримінальним кодексом України та інструкцією № 622 «Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів». На етапі формування також модельний Закон України «Про зброю» [12; 43].

Ця інструкція визначає умови та порядок видачі та анулювання дозволів на придбання, зберігання, облік, охорону, носіння, перевезення і використання зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, боєприпасів, інших предметів, матеріалів та речовин, щодо зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дія дозвільної системи, правил поводження з ними та їх застосування [12].

Кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за незаконне носіння, виготовлення, ремонт і збут холодної зброї (ч. 2 ст. 263 Кримінального кодексу України (КК України) [19].

Під час застосування кримінально-правових норм ч. 2 ст. 263 КК України вирішального значення набуває визнання того або іншого предмета холодною зброєю. Проблема полягає в тому, що на практиці зустрічаються різноманітні предмети, питання про визнання яких холодною зброєю не знаходить однозначної відповіді.

Встановлення в Кримінальному кодексі України відповідальності за збут і виготовлення холодної зброї викликає низку питань: яка суспільна небезпека зазначених дій з холодною зброєю, чому є відповідальність за носіння, виготовлення, ремонт або збут, але немає її за зберігання, перевезення і придбання. Встановлюючи кримінальну відповідальність за ці дії, законодавець виходив із суспільної небезпеки названих діянь, пов'язаної

насамперед з тим, що вони створюють умови для вбивств, заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю, використовуються при вчиненні розбоїв та інших тяжких злочинів.

Отже, експертиза холодної зброї проводиться на основі «Методики криміналістичного дослідження зброї та конструктивно схожих з нею предметів». Критеріями визначення належності до холодної зброї є наявність у предмета (пристрою) сукупності загальних криміналістичних ознак: призначення та придатності для неодноразового ураження цілі.

Проте в «Методиці криміналістичного дослідження зброї та конструктивно схожих з нею предметів» не враховані особливості експертизи саме японської раритетної холодної зброї. Тому одним із основних завдань роботи «Методику атрибуційної експертизи японської раритетної холодної зброї», що опирається на особливості проведення традиційної експертизи японської зброї Канте та випробування, що наведені в «Методиці криміналістичного дослідження зброї та конструктивно схожих з нею предметів».

1.3.Вимоги до якості та безпечності холодної зброї

Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини [32].

Умовно холодну зброю можна диференціювати за конструктивними ознаками на клинкову (кинджали, кортики, мечі, стилети, ножі, рапіри, шаблі, шашки, шпаги, багнети тощо) і ратичну (піки, списи, рогатини, сокири), а за уражаючою дією – на колючу, рублячу, ударну і комбінованої дії (ударно-дробильну, колючо-рублячу, колючо-ріжачу, ударно-рублячу тощо) [22].

Найпоширенішою є клинкова зброя. Деякі види холодної зброї використовуються як спортивна (рапіра, шпага, спис) і нагородна (шабля) зброя. Окремі вироби можуть бути конструктивно схожі зі зброєю і

застосовуватися як такі (сокира, обробний ніж тощо), але в рамках закону вони не є зброєю, оскільки сертифіковані як господарсько-побутового та виробничого призначення.

Загальні техніко-криміналістичні вимоги до холодної зброї [22]:

- 1) мінімальна довжина клинку – не менше, як 90 мм;
- 2) мінімальна товщина клинку – не менше, як 2,6 мм;
- 3) мінімальна твердість клинку, що виготовлений із вуглецевої сталі – не менш, як 50 НКС (при відсутності ДСТУ, ТУ, якими встановлені інші значення твердості);
- 4) мінімальна твердість клинку, що виготовлений із корозійностійкої сталі – не менш, як 45 НКС (при відсутності ДСТУ, ТУ, якими встановлені інші значення твердості);
- 5) кут загострення леза – не більше як 30 град.

Вимоги для клинків ножів мисливських спеціального призначення, які не є холодною зброєю, відповідно до Методики криміналістичного дослідження:

- 1) довжина до 150 мм при наявності утику або обмежувача;
- 2) довжина до 220 мм при відсутності утику або обмежувача;
- 3) товщина обуху менша за 2,4 мм;
- 4) найбільший вигин обуху клинка наверх від умовної лінії, що з'єднує вістря клинка і верхній край руків'я, перебільшує 15 мм;
- 5) найбільший вигин обуху клинка униз, до леза, перебільшує 5 мм;
- 6) вістря клинка виступає більш, ніж на 5 мм над лінією обуха.

Граничні параметри для клинків ножів (не є холодною зброєю) зазначені в Методиці криміналістичного дослідження[22]:

- 1) довжина не більша за 150 мм при наявності в конструкції ножа утику чи обмежувача;
- 2) довжина не більша за 220 мм при відсутності в конструкції ножа утику чи обмежувача;
- 3) товщина обуху не більша за 2,4 мм.

Товщина обуху туристичних ножів усіх видів може бути більше, ніж 2,4 мм, якщо довжина їхніх клинків менша за 90 мм.

Нажаль, сьогодні в Україні немає бази стандартів з якості і безпеки холодної зброї, проте, знаючи основні типи сталі, з якої виготовляють леза холодної зброї, можна використати їх для дослідження якості й безпеки холодної зброї [3].

Згідно з визначенням: сталь – сплав заліза з вуглецем, який містить від 0,02 до 2,14 % вуглецю і домішок (кремній, марганець, сірка, фосфор та газу).

Відповідно до стандарту ДСТУ 2651:2005 «Сталь вуглецева звичайної якості. Марки» за вмістом вуглецю сталі поділяють на дві групи:

- м'яка сталь, або технічне залізо (містить до 0,3 % вуглецю);
- тверда сталь (містить від 0,3 до 2,14 % вуглецю).

Сталь – це єдине сталеве поняття. Проте вимоги, що висуваються до сталі різні і залежать від кінцевого виду товару, елементом якого є сталь [51].

Якість сталі можна визначити як сукупність фізичних, хімічних, технологічних властивостей. Залежно від переважання одних властивостей над іншими сталі отримують застосування і відповідним чином класифікуються.

Сукупність властивостей сталі визначається хімічним складом сплаву і структурою металу.

У якості основної закономірності – якість сталі можна визначити залежністю вмісту шкідливих домішок і неметалевих включень у розплаві, чим менша кількість шкідливих домішок і неметалевих включень міститься в сталі, тим її якість вища.

Шкідливими для сталі в першу чергу є домішки сірки, фосфору, газів [51].

Фосфор проникає в розплав сталі разом з рудою. Присутність фосфору підвищує поріг ламкості сталі, тобто підвищує температуру переходу сталі в крихкий стан. Його видаляють у процесі виплавки сталі шляхом наведення шлаків і флюсів.

Сірка в розплаві сталі з'являється разом з рудою. Вступаючи у реакцію із залізом утворює сульфід (FeS), що входить до складу евтектики плавиться при $T = 988$.

Основні гази, які потрапляють в сталь, – кисень, азот, водень, що містяться в повітрі. Кисень і азот утворюють оксиди і нітриси, які роблять сталь крихкою. Особливо небезпечно присутність у сталі водню, який призводить до внутрішніх надриву в металі (флок). Усунення газів можливо при виплавці сталі в електропечах або вакуумі.

Залежно від змісту домішок і газів сталь може бути звичайної якості за ДСТУ 2651:2005 «Сталь вуглецева звичайної якості. Марки» високоякісної і понад високоякісної [5].

Сталі звичайної якості – вуглецеві конструкційні сталі є найдешевшими сталями, широко застосовуються для виготовлення не відповідальних деталей, конструкцій, механізмів працюють у звичайних умовах.

Сталі якісні – вуглецеві конструкційні сталі, виготовлені також як і звичайні сталі, але з більш строгим контролем технологічного процесу, для досягнення більш високих показників чистоти хімічного складу і механічних властивостей металу. Застосовують для виготовлення відповідальних деталей і механізмів, але не вимагають особливих властивостей.

Сталі високоякісні – вуглецеві й леговані, конструкційні та інструментальні сталі отримані в дугових електропечах, також із застосуванням процесу електрошлакової переплавки. Сталі підвищеної чистоти хімічного складу з особливими властивостями застосовуються для виготовлення відповідальних деталей машин і механізмів, що працюють в особливих умовах і середовищах. Застосовуються для виготовлення інструменту і оснастки.

Сталі понад високоякісні– леговані інструментальні сталі, що піддають електрошлаковому переплаву, який дозволяє отримати максимальну ступінь очищення від сульфідів і оксидів. Сталі виробляються в електропечах методами спеціальної металургії. Отримані сталі володіють спеціальними властивостями, в залежності від сфери застосування. З них виготовляють особливо відповідальні вузли і деталі машин, авіаційної косметичної галузі, особливо навантажені механізми, деталі, що працюють в екстремальних температурних, хімічних, фізичних умовах і середовищах.

Популярною маркою сталі серед зброярів України є марганцева ресорна сталь 65Г, що є однією з найдоступніших та відома простотою термообробки. Незрівнянно кращі результати дає використання жароміцних і жаростійких сталей, що відносяться до розряду високолегованих.

Окрім того, важливо також враховувати твердість металу [51].

Твердість матеріалу – це стійкість до руйнування при впровадженні в зовнішній шар більш твердого матеріалу. Іншими словами, здатність до опору деформуючим зусиллям (пружною або пластичної деформації).

Визначення твердості металів здійснюється за допомогою впровадження в зразок твердого тіла, іменованого індентором. Роль індентора виконує металева кулька високої твердості, алмазний конус або піраміда.

Після впливу індентора на поверхні випробуваного зразка або деталі залишається відбиток, за розміром якого визначається твердість. На практиці використовуються кінематичні, динамічні, статичні способи вимірювання твердості.

Твердість металів визначають за Бренеллем, Роквеллу і Віккерсу. Даному способу піддаються кольорові метали (мідь, алюміній, магній, свинець, олово) і сплави на їх основі – чавуни (за винятком білого) і відпалені сталі [51].

Одиниця виміру твердості – це умовні одиниці. Прийнято вважати, що одиниця – це величина осевого переміщення конуса, що дорівнює 2 мкм. Позначення твердості маркується трьома буквами HR (A, B, C) і числовим значенням. Третя буква в маркуванні означає шкалу.

Отже, при дослідженні зразка, проводяться динамічні та статичні випробування, огляд тощо. Для зручності та безпечності у використанні холодна зброя має відповідати вимогам якості міцності самого зразка та міцності конструкції леза, міцності кріплення конструктивних елементів конструкції. Методикою криміналістичного дослідження запропоновано випробування для визначення міцності зразка та кріплень конструкції

Основними вимогами до якості холодної зброї є її розмірні характеристики та твердість клинку. Це є одними з основних критеріїв приналежності зразків до холодної зброї, а саме, мінімальна довжина клинку

– не менше, як 90 мм, мінімальна товщина клинку – не менше, як 2,6 мм, мінімальна твердість клинку, що виготовлений із вуглецевої сталі – не менш, як 50 НКС [22].

Окремою вимогою є кут загострення леза та довжина леза при наявності утику або обмежувача. Кут загострення леза має становити не більше як 30 градус, леза при наявності утику або обмежувача – 150 мм.

Вигин обуху клинка (наверх для мисливських клинків та донизу для японської зброї) від умовної лінії, що з'єднує вістря клинка і верхній край руків'я також є одним з основних критеріїв ідентифікації холодої зброї і має не перебільшувати 15 мм від вістря.

РОЗДІЛ 2

АТРИБУЦІЯ ТА ЕКСПЕРТИЗА ЯПОНСЬКОЇ РАРИТЕТНОЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

2.1. Організація, об'єкти та методи дослідження холодної зброї

Об'єктом випускної кваліфікаційної роботи є холодна зброя, що реалізується на підприємстві ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП», а предметом дослідження – критерії експертизи холодної раритетної японської зброї та організація її імпорту.

Згідно з Академічним тлумачним словником української мови зброя – це знаряддя для нападу або оборони та сукупність засобів для ведення війни, бою [8].

У «Методиці криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів» наводиться наступне визначення поняття «зброя»: «зброя – пристрої, прилади і предмети, спеціально виготовлені, конструктивно призначені та технічно придатні для ураження живої або іншої цілі, подачі звукового чи світлового сигналу, які не мають іншого виробничого чи господарсько-побутового призначення».

Також наведено визначення «холодна зброя»: «холодна зброя – зброя, призначена для ураження цілі шляхом використання лише м'язової сили людини або механічної енергії»[31].

У зв'язку з недосконалістю законодавства України стосовно холодної зброї методи дослідження ринку холодної зброї дуже обмежені. Основна особливість дослідження ринку в тому, що існує разюча відмінність між тим, що вважає «холодною зброєю» звичайний користувач, та тим, що вкладають у це значення юристи, правоохоронці і законодавці.

Основним завданням дослідження холодної зброї є [29; 45]:

- визначити належність досліджуваного зразка до холодної зброї;
- встановити розміри, вагу досліджуваного зразка до холодної зброї;

- дослідити маркування досліджуваного зразка до холодної зброї.

З огляду на особливість досліджуваних зразків холодної зброї, а саме приналежність їх до національної раритетної зброї варто врахувати особливості проведення експертизи в країні походження зразка, а саме опис стилістичного оформлення, класифікація основних конструктивних елементів та дослідження супровідних документів до зразків.

Згідно з Академічним тлумачним словником української мови термін «раритетний» означає «річ, цінність якої визначається в першу чергу її винятковою рідкістю». Часто термін «раритет» вживається до музейних експонатів.

Раритет становить цінність передусім для колекціонерів чи поціновувачів цієї речі. Нерідко раритетом стають речі, що були певний період загальнопоширеними і зовсім не були рідкістю [33].

З визначення можна зробити висновок, що раритетна зброя не виготовлялася серійно, тому важливо знати особливості виготовлення зброї у різні історичні періоди, географію змін у технології виготовлення залежно від регіону виготовлення, тощо.

Але одним із завдань атрибуції є встановлення імені майстра-зброяра або школи майстрів, що його виготовила [10].

Для написання роботи було визначено алгоритм проведення досліджень, поданий у вигляді схеми (рис. 2.1).

Основними пунктами алгоритму визначено наступні:

- Дослідити теоретичні основи експертизи японської раритетної холодної зброї.
- Провести атрибуцію та експертизу японської раритетної холодної зброї.
- Дослідити організації імпорту японської раритетної холодної зброї на ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП».
- Розробити висновків та пропозицій за результатами досліджень.

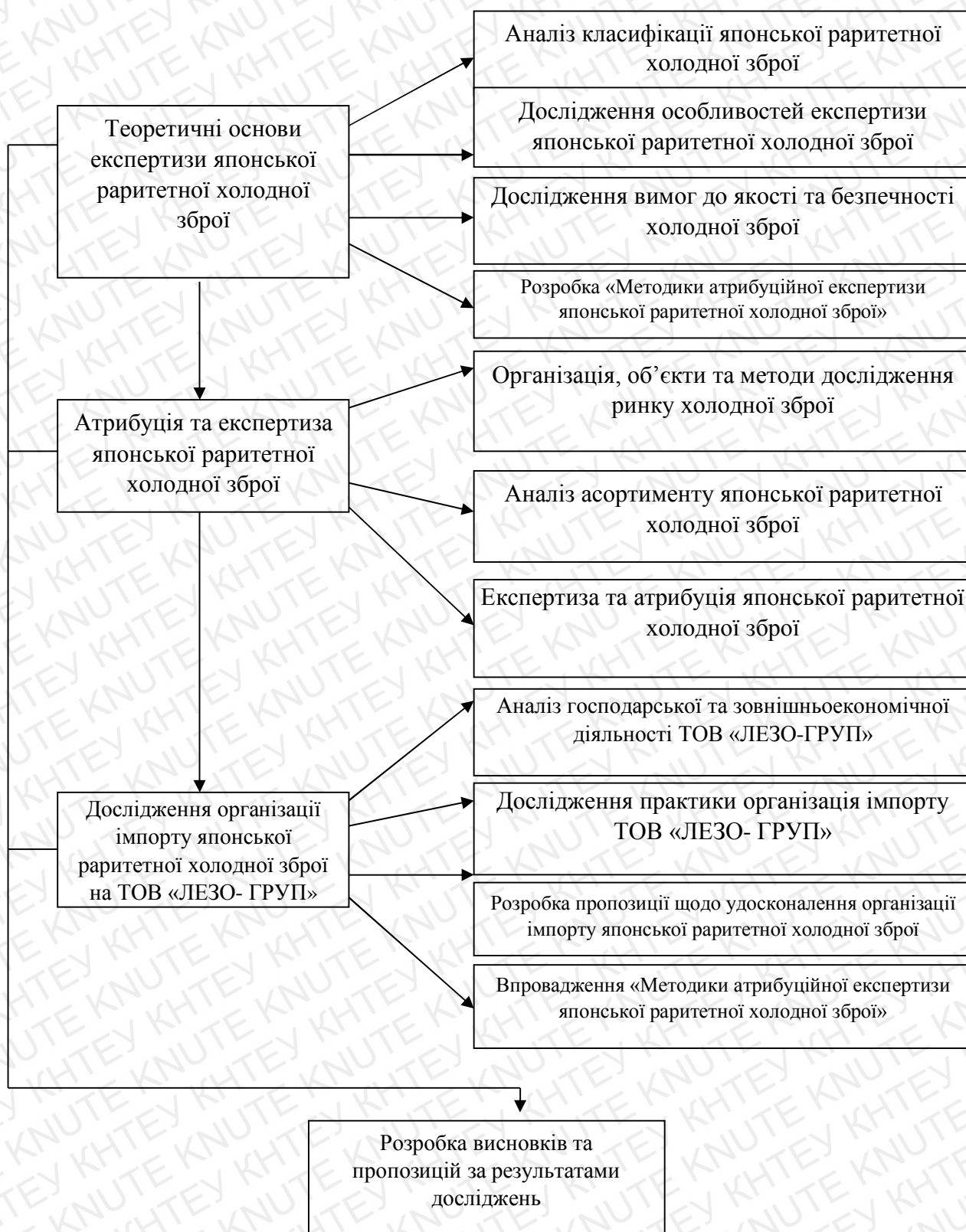

Рис. 2.1. Схема досліджень

Для проведення дослідження було обрано три зразки холодної раритетної японської зброї, надіслані на підприємство для реставрації та атрибуції з приватних колекцій.

Зразок 1 – катана з приватної колекції київського колекціонера. Термін виготовлення – пізній період Едо, що підтверджено сертифікатом NBТНК(Nihon Bijutsu Touken Hozon Kyokai).

Зразок 2 – вакідзасі з пари дайсьо, пізнього періоду Едо. Зразок реставрований, із проржавілим лезом.

Зразок 3 – таті пізнього періоду Едо, що був виставлений у Чернігівській експозиції історичного музею.

Детальна характеристика зразків вказана в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Характеристика зразків холодної раритетної зброї

№ зраз.	Зразок	Загальна довжина	Форма цуби	Зовнішній вигляд
1	Катана (пізній період Едо)	890 мм	кругла	
2	Вакідзасі (період Едо)	522 мм	кругла	
3	Таті (пізній період Едо)	770 мм	кругла	

Перед тим як приступити до експертизи, необхідно обрати схему, види та методи проведення випробувань.

Для проведення дослідження було обрано наступні методи:

- аналітичні (дослідження маркування зразків);
- вимірвальні, до яких відносяться: визначення розмірних показників холодної зброї, визначення фізичних показників, таких як центр важкості зразка та аналіз супровідних документів;
- інструментальні.

До експертизи холодної раритетної зброї належать нижченаведені методи.

Визначення розмірних характеристик зразка проводили згідно із стандартом ДСТУ ISO10012: 2005 «Системи управління вимірами. Вимоги до процесів вимірювань і вимірювального оснащення».

Порівняння основних технічних характеристик досліджуваного зразка з основними техніко-криміналістичними характеристиками відомих зразків холодної зброї [5].

Центр важкості меча визначається означенням центру мас досліджуваного зразка в мм відносно хвостовика або кінчика ріжучої смуги. Вимірювання проводяться за допомогою криміналістичної лінійки та метрової стрічки без доторкання до самого зразка [46].

Визначення міцності кріплень конструктивних елементів, що проводили відповідно до Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів. Міцність конструкції вузла з'єднання клинка з руків'ям визначили за схемою: ніж затискається за клинок в 10 мм від місця з'єднання з руків'ям. До верхнього краю руків'я приклали зусилля 49 Н 5 кг в напрямку, перпендикулярному площині клинка в обидві сторони. Після випробування не повинно бути залишкової деформації, виникнення люфтів, руйнування деталей та механізмів ножа. Випробування проводилися не менш трьох разів відносно кожного досліджуваного зразка.

Міцність конструкції вузла фіксатора в ножах складаних та загальної конструкції ножів нескладаних визначалося за схемою: ніж встановлюється на опори біля кінців клинка та руків'я. До місця з'єднання клинка з руків'ям прикладається зусилля 147Н (15 кг) у напрямку, перпендикулярному осі клинка вздовж його площини, в обидві сторони [10].

Після випробування не повинно бути залишкової деформації, виникнення люфтів, руйнування деталей та механізмів ножа, порушення надійності фіксації. Випробування провадяться не менш трьох разів відносно кожного досліджуваного зразка.

Отже, об'єктом дослідження роботи є холодна зброя, що реалізується на підприємстві ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП», а предметом дослідження – критерії

експертизи холодної раритетної японської зброї, зокрема центр важкості, довжина та товщина смуги, тощо, а також методи та засоби такої експертизи.

Основними методами, які використовувалися для дослідження є визначення центра мас зразків, визначення міцності кріплень конструктивних елементів та міцність конструкції вузла фіксатора.

Належність клинкових виробів до предметів мистецтва або таких, що мають історичну цінність, встановлюється на підставі результатів експертного дослідження. Транспортування колекції холодної зброї здійснюється також за дозволом органів внутрішніх справ.

2.2. Аналіз асортименту японської раритетної холодної зброї

Сьогодні в Україні діє кілька мереж, що спеціалізуються на продажі холодної зброї, серед яких «Ібіс» та «ЛЕЗО-ГРУП». Серед асортименту даних компаній представлені зразки раритетної та історичної зброї.

Серед усієї розмаїтості асортименту ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» також зустрічаються і вироби, що підпадають під поняття «холодна зброя», а її обіг (придбання, носіння, виготовлення, реалізація) завжди регламентувався законодавством та нормативними документами. Незнання відповідних вимог або нехтування ними призводить до конфліктів з правоохоронними органами.

Серед асортименту продукції підприємства переважає продукція азійського походження, країнами виробниками якої є Японія, Південна Корея, Китай, США.

Серед європейських виробників у асортименті підприємства представлені зразки холодної зброї німецьких, швейцарських, італійських виробників. Загалом у магазинах мережі ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» представлено продукцію 135 брендів, серед яких такі відомі виробники, як «KAI», «Zero tolerant», «Saji Takeshi» тощо [36].

Деталізація асортименту ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» надана в табл. 2.2 та рис.

2.2.

Таблиця 2.2

Асортимент продукції ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» за найпопулярнішими запитами

Країна-виробник	Бренд	Продукція
Японія	Kasumi	Ножі кухонні «Damascus», ножі кухонні «Hammer», ножі кухонні «Titanium», овочечистки, точила та точильні камені, щипці для кісточок.
	Hatamoto	Керамічні ножі, мусати, піхви для керамічних ножів.
	Hattori	Туристичні ножі, ножі для підводників, універсальні ножі, шеф-ножі.
	Sakai takayuki	Шеф-ножі, ножі універсальні, сантоку,
	Skolot	Танто, бокен, вакідзасі, дзе (посох).
	Yaxell	Танто, універсальні ножі, шеф-ножі, точильні камені, кухонні ножі, сантоку.
США	Zero tolerant	Ножі туристичні, ножі складні
	Browning	Ножі складні
	Spyderco	Ножі складні, точила, точильні камені, кухонні ножі
Німеччина	Borner	Ножі кухонні, ножі для карвінгу
Франція	Arcos	Ножиці кухонні
Нова Зеландія	Svord	Ножі складні туристичні
Швейцарія	Victorinox	Швейцарські ножі, мультитули
Китай	SunRenMu	Ножі складні, точила, туристичні ножі
Італія	Fox	Ножі складні, точила, туристичні ножі
	Extrema	Ножі складні, точила, туристичні ножі
Україна	Skif	Ножі складні, точила, туристичні ножі, комплектуючі, мачете, кукрі.

Основною продукцією, представленою на підприємстві є ножі кухонні та шеф-ножі, туристичні та універсальні ножі, колекційна та авторська холодна зброя, раритетна та історична реставрована холодна зброя, засоби індивідуального захисту, небезпечні бритви та ножиці.

Також серед асортименту представлені товари, що не належать до холодної зброї, а є аксесуарами. До таких аксесуарів належать фурнітура, піхви, точильні камені, мусати, реміні та дошки для правок, порошки та пасти для полірування, засоби догляду за лезами і деревками тощо.

До асортименту власної торгової марки «Lezo» належать:

- ножі металеві в полімерних піхвах («Горець», «Козак», «Летун»);
- підставки під зброю та магнітні дошки;
- сюржени;
- мусати керамічні;
- авторська зброя та репліки історичної японської зброї [27].

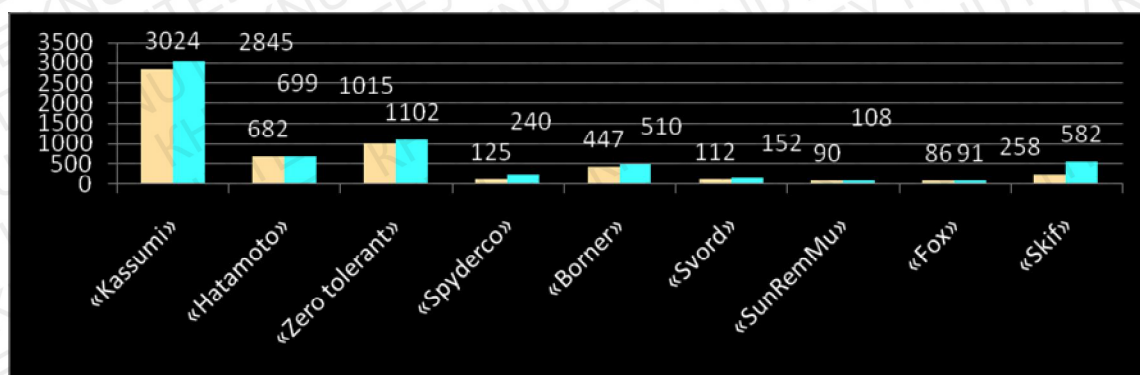

Рис.2.2. Структура асортименту холодної зброї на ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» за марками в період 2016-2017рр., тис. грн.

Від вересня 2017 року в магазинах ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» розпочався продаж мультитулів, швейцарських ножів та комплектуючих до них (чохли, вставні деталі, кріплення тощо).

Окрім закордонних виробників, представлено також українські виробники, зокрема ТМ «SKIF» та ТМ «Lezo», – власна торговельна марка компанії «ЛЕЗО-ГРУП» [54; 56].

Загалом у мережі представлено 135 брендів, що виробляють кухонні ножі та приладдя для кухні, холодну зброю, ножі універсальні та туристичні, а також аксесуари, такі як кухонні дошки, точила та мусати, а також засоби самозахисту, такі як газові балончики.

У рамках проекту «Рік Японії в Україні» до асортименту було введено традиційну японську бойову зброю: луки зі стрілами та комплектуючими до них, тесени, духові трубки і списи (нагіната).

У мережі представлено більше 50000 одиниць товарів.

Найбільшу частку в структурі реалізації холодної зброї на підприємстві посідає кухонне приладдя (кухонні ножі, шеф-ножі, універсальні ножі), а також аксесуари для кухні (кухонні дошки, точильні камені, кухонні ножиці), динаміку структури реалізації якого за період 2013 – 2017 р, а саме імпортовані (японські, американські та французькі). Найбільшими постачальниками холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів є компанія «КАІ» (Японія), «Kasumi» (Японія), «Hataamoto» (Японія), «Spyderco» (США), «Arcos» (Франція).

Таблиця 2.3

Структура асортименту холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів на ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» в 2016-2017 рр. за постачальниками

Виробник та країна постачальник	2016 р.		2017 р.	
	тис. грн.	частка, %	тис. грн.	частка, %
КАІ (Японія)	5833	60,18	5987	59,20
Kassumi (Японія)	2845	29,35	3024	31,88
Zero tolerant (США)	1015	10,47	1102	10,9
Всього:	9693	100	10113	100

Найбільшу частку в асортименті посідає продукція компанії «КАІ» – 60,18% в 2016р. та 59,2% у 2017 році зменшився на 1,98%, не зважаючи на те, що обсяг продажів збільшився, проте частка інших позицій зростає. Фірма «КАІ» виготовляє холодну зброю під такими торгівельними марками, як

«KAI», Продаж холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів «KAI», «Nigitta» тощо.

«Zero tolerant» – є дочірньою компанією фірми «KAI», основні виробничі потужності якої розташовані в США.

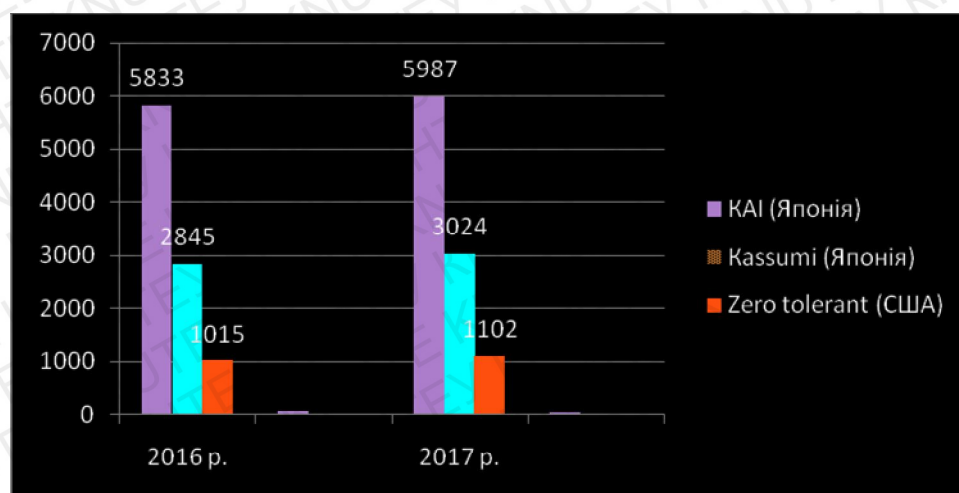

Рис. 2.3. Структура асортименту холодної зброї на ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» у 2016-2017 рр. за постачальниками, тис. грн.

Обсяг продажу продукції «Kassumi» та «Zero tolerant» збільшилися у 2017 році порівняно з 2016 роком і становить 31,88% та 10,9% у 2017 році до 29,35% та 10,47% у 2016 році.

Аналізуючи структуру асортименту за 2016-2017рр., слід зазначити, що з року в рік спостерігається тенденція до збільшення обсягів холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів відомих марок, завдяки популяризації професійного кухонного обладнання, збільшеним зацікавленням до туристичних ножів та мультитулів.

Нижче наводиться структура асортименту холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів на ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» за марками в період 2016-2017рр. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Структура асортименту холодної зброї ТОВ на «ЛЕЗО-ГРУП» за торговими марками в 2016-2017рр.

Найменування	2016 р.		2017 р.	
	тис. грн.	частка, %	тис. грн.	частка, %
«Kassumi»	2845	50,25	3024	47,8
«Hatamoto»	682	12,05	699	11,04
«Zero tolerant»	1015	17,93	1102	17,42
«Spyderco»	125	2,21	240	3,79
«Borner»	447	7,89	510	8,06
«Svord»	112	1,97	152	2,4
«SunRemMu»	90	1,59	108	1,71
«Fox»	86	1,52	91	1,43
«Skif»	258	4,56	582	9,2
Всього:	5660	100	6326	100

Аналізуючи дані таблиці, можна зробити висновок, що обсяг продажів обсягів холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів відомих марок збільшився з 5660 тис грн. до 6326 тис грн., тобто 666 тис грн.

Як бачимо, основну частку в загальному асортименті холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів на ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» товари компанії «Kassumi», що відповідно становлять 50,25% у 2016 р. (на суму 2845 тис. грн.) та у 2017р. – 47,8% (на суму 3024 тис. грн.).

Варто також зазначити, що у 2017 році значно виріс обсяг продажів продукції української компанії «Skif» і становило вже 582 тис.грн. і 9,2% від загальної частки продажу, порівняно з 2016 роком обсяг продажів становить 258 тис.грн. і частка від загального обсягу – 4,56%.

Наведені дані показують, що за звітний період реалізація холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів на підприємстві поступово зростає. За 5 років діяльності реалізація холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів зросла на 79% або на 2917 одиниць артикулів, що свідчить про розвиток підприємства в даному сегменті ринку.

Основними напрямками удосконалення реалізації холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів даним підприємством можуть бути:

- збільшення об'ємів закупіві холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів;
- вибір раціональної схеми збуту продукції через роздрібну мережу та через інтернет-мережу;
- розширювати асортимент продукції.

Асортимент підприємства постійно розширюється і новою позицією в асортименті компанії стала продукція фірми «PRO WORLD ARMOUR» – американської компанії, що виготовляє шкіряні рукавички для метання ножів, рукавички для захисту від порізів футболки, худі та інший одяг із захистом від порізів.

Отже, асортимент продукції, що представлена на підприємстві, представлений як кухонними ножами, туристичними та складними ножем, так і такими позиціями, як авторські, історичні та раритетні зразки холодної зброї.

Отже, географічна структура асортименту представлена такими країнами-виробниками, як Японія, Китай, США, Німеччина тощо. Також у асортименті представлена продукція трьох українських виробників.

Асортимент постійно оновлюється та розширюється. Так, у 2019 році до складу асортименту ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» входить спорядження для спортсменів, що займаються кендо. З 2018 року на підприємстві реалізується більше 5000 видів продукції з більш ніж 20 країн світу.

2.3. Вибір критеріїв та розроблення процедури експертизи японської раритетної холодної зброї

Процес атрибуції в Японії має назву Канте і ґрунтується на всеосяжному і детальному розумінні та описі всіх особливостей предмету, що досліджується [1].

Метою процесу атрибуції є максимально точно визначення епохи, школи, а бажано також імені майстра, визначення рейтингу клинка, приблизної вартості та історичної цінності, підтверджену сертифікатом(орігамі) [52].

На жаль, сьогодні в Україні немає розробленої єдиного методу проведення атрибуційної експертизи японської раритетної холодної зброї. Вітчизняні експерти керуються методиками, розробленими російськими та польськими експертами на основі автентичної техніки проведення Канте.

Тому для проведення атрибуційної експертизи було розроблено методику проведення атрибуційної експертизи холодної раритетної японської зброї.

Рекомендована нами наступна модель Канте [1; 57]:

1. Дослідження то-сін, або сугата, – форма полоси в цілому;
2. Вимір ха-ватарі – довжина ріжучої частини;
3. Визначення сорі – величина та характер прогибу;
4. Визначення фумбарі (фунбарі) – ступінь та характер розширення клинка за напрямом до хвостовика, особливо поблизу «плечей» маті;
5. Дослідження кіссакі – форма та стиль вістря;
6. Визначення сіногі-дзі – ширина зони клинка від ребра сіногі до спинки муне;
7. Визначення виду хамон і босі;
8. Дослідження хвостовика, що також включає приблизне визначення періоду виготовлення клинка, матеріал, з якого викувано клинок та регіон виготовлення або ім'я майстра (школи майстрів);
9. Дослідження та опис стилю оформлення клинка;
10. Вимір касане – товщина клинка;
11. Ніку-дорі – визначення структури сталі;
12. Подальше дослідження кашираї та обмотки з описом дефектів та особливостей;
13. Дослідження та опис цуба;
14. Дослідження комплектуючих матеріалів (футі, мекугі, мекугіан, тощо)

15. Детальний опис зразка з експертним висновком, підтвердженим Міністерством культури України. У висновку зазначається результати дослідження зразків, зазначається до якого з традиційних видів належить досліджуваний зразок, час виготовлення зразку із зазначенням історичного періоду та період в японській історії. Часто до висновку експерта входить також приблизна оціночна вартість зразку.

16. Криміналістична експертиза з подальшим висновком.

Показовим є те, що в Україні рішення та висновок криміналістичної експертизи можна оскаржити.

Якщо на поверхні є хорімоно (гравіювання), необхідне окреме дослідження, оскільки часто точно відображають час виготовлення. Достовірну інформацію дають також такі аспекти клинка, як [41]:

- Дзи-гане – характер поверхні стали на бічних гранях смуги;
- Дзи-хада – візерунок Дамаску на бічних гранях смуги;
- Хамон – сукупність кристалічних структур Ніе і Ніої уздовж кордону, яка відділяє загартовану ріжучу частину від пластичної зони.

Процес відбору критеріїв для експертизи холодної раритетної японської зброї супроводжується проблемами, адже нормативні документи з експертизи холодної раритетної зброї відсутні.

Тому одним із основних завдань, поставлених при написанні роботи, є розробка «Методики атрибуційної експертизи японської раритетної холодної зброї» та відбір суттєвих критеріїв для проведення. Теоретичними засадами були методики, розроблені експертами з Російської Федерації та Польщі В. Хорева та А. Баженова, роботи яких основані на традиції проведення Канте японськими атрибуційними експертами та адаптовані до реалій українського ринку холодної зброї та методик проведення товарознавчої експертизи [1; 46; 47].

Для проведення атрибуційної експертизи раритетної холодної японської зброї запропоновані наступні критерії та методи експертизи холодної раритетної японської зброї наведені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Критерії та методи експертизи холодної раритетної японської зброї

Критерії та показники дослідження	Методи дослідження	Засоби дослідження
Повнота маркування	Аналітичний	ДСТУ 2887-94 «Пакування та маркування»
Розміри, мм (довжина леза, довжина клинка, товщина кромки)	Вимірювальний	сертифікат NВТНК (Nihon Bijutsu Touken Hozon Kyokai) та Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів
Маса, г	Вимірювальний	Методика криміналістичного дослідження
Міцність конструкції та деталей	Механічний	Методика криміналістичного дослідження
Динамічні випробування	Фізико-механічний	Методика криміналістичного дослідження

При атрибуції (канте) важливе органолептичне дослідження зовнішнього вигляду зразка. При оцінці меча необхідно характеризувати:

Сугата – форма клинка. У це поняття входять загальні пропорції смуги, ступінь її прогину, знаходяться точки максимального прогину щодо середини, якість обробки хвостової частини, тип насічки Ясур, вага, баланс тощо.

Ха-ватарі – це довжина ріжучої кромки, тобто загальна довжина виробу за вирахуванням хвостовика.

Експерт одразу може сказати, якого роду зразок потрапив йому в руки: великий меч (таті, катана), малий меч (вакідзасі) або один з кількох типів традиційних ножів.

Основною задачею ха-ватарі є визначення довжини клинка в одиницях виміру Японії (сяку) та в метричній системі (сантиметрах).

Для проведення оцінки меч тримають вертикально прямо перед собою на витягнутих руках лезом до себе [1].

Наступним є визначення характеру та величини прогину ріжучої кромки леца меча. Для цього меч розташовують на спеціальних тканинних підставках у точках завершення меча. Таким чином визначається точка максимального прогину і її зсув. Від точки максимального прогину визначається величина прогину.

Виділяють три основні типи зорі (форми клинка) [41].

- Косі-зорі – точка максимального прогину розташована поблизу порогів маті, приблизно на одну третину загальної довжини від зрізу хвостової частини, там, де меч зазвичай стикається з талією свого господаря.
- Торії-зорі – назва форми походить від подібності зі злегка зігнутої верхньої перекладиною ритуальних синтоїстських воріт торії.
- Сакі-зорі – центр прогину зрушать у напрямку вістря. Ця форма була найбільш популярна в період Муроматі, але найчастіше вона застосовувалася в клинках нагинати.

Прогин смуги визначається за допомогою штангенциркуля, губки для виміру яких покриваються тканиною, аби попередити пошкодження зразка.

Дзи-гане – характер поверхні сталі на бокових гранях клинка з усіма належними компонентами візерунка. Для того, щоб вони стали помітні, смугу ставлять під кутом до 45° до джерела світла таким чином, щоб рисунок на поверхні сталі був максимально чітким, але якість рисунку в клинків залежить як від якості полірування, так і від техніки оцінки і майстерності експерта, і є доволі суб'єктивним. Проводити дослідження необхідно за умови переміщення вниз на площину меча при яскравому верхньому точковому джерелі світла. Це дозволить дослідити деталі Хада [1].

Для більш детального дослідження часто використовують мікроскопічне дослідження. Це дозволяє визначити природу сталі клинка та дослідити структуру хамон.

Хамон – головна особливість японських мечів. Контрастний кордон між загартованою зоною леца і основним тілом клинка формується з дрібних (Ніоі) і великих (Ніє) кристалів перлітів та цементиту, які помітні в ореолі світлового відблиску від яскравого точкового джерела, якщо клинок націлити

трішки нижче нього. Змінюючи кут нахилу, зміщують відблиск уздовж смуги по всій довжині [46].

Хамон є однією з методик термообробки, що дозволяють домогтися різних характеристик для різних частин виробу. На клинкових виробках застосуванням зонного загартування прагнуть отримати високу твердість у зоні ріжучої кромки і кращу міцність та ударну в'язкість при помірній твердості в іншому клинку.

Перед загартуванням меч покривається сумішшю з глини і вугільного порошку (можуть міститися й інші інгредієнти). На лезо наноситься більш тонкий шар, ніж на інші ділянки меча. Для гарту лезо нагрівається сильніше, ніж хвостовик. При цьому важливо, щоб, незважаючи на різницю температур (наприклад, 750-850 ° C), меч у поперечному перерізі й зворотна сторона нагрівалися рівномірно [1; 41].

Під час охолодження в теплій воді лезо, нагріте сильніше інших частин, остигає швидше і отримує більш високий вміст мартенситу, ніж інші ділянки меча. Кордон цієї вузької зони (хамон) добре помітний після гарту і полірування меча. Він являє собою не лінію, а досить широку зону (тут переплутані якіба («обпечене лезо») – власне загартована частина клинка, і хамон – вузька лінія, яка відокремлює загартовану частину від незагартованої).

Деякі ковалі надають хамон більш химерну форму, завдаючи глину хвилеподібно, нерівномірно або вузькими косими лініями. Отриманий таким чином малюнок хамон служить для ідентифікації приналежності меча до певної ковальської школи, але, як правило, не є показником якості. Можна зустріти досить високоякісні клинки з прямим, шириною не більше міліметра, хамон, так само як і екземпляри з дуже хвилястим малюнком, що вважаються грубою роботою, і навпаки. Хамон з безліччю вузьких «хвиль» утворює в мечі вузькі еластичні ділянки (аси), що перешкоджають поширенню тріщин у металі. Однак в разі утворення поперечної тріщини меч стає непридатним до використання [47].

Під час огляду меча в жодному разі не можна торкатися до його поверхні руками. Для цього користуються спеціальною шовковою тканиною фукусаабо листком рисового паперу. За відсутністю таких підійде будь-який чистий сухий шматок тканини, що не є жорстким і не пошкодить поверхню клинка.

У процесі дослідження потрібно звернути особливу увагу на які-досі – завершення лінії хамон у районі нижнього поріжка ха-маті, а також на Мунео-які – тверді ділянки загартованої сталі в поверхні спинки.

Босі, або форма загину хамон в зоні вістря, вважається найвищим мистецтвом гарту, обличчям школи, ясно вказуючи на майстра або школу майстрів [25].

Босі досліджується так само, як і хамон. Змінюючи кут нахилу, зміщують відблиск уздовж вістря клинка, утворюючи певний малюнок, що співставляється з рисунками-схемами проведення Канте, перекладених В. Хоревом та А. Баженовим [1; 46].

Важливим компонентом є обриси і загальний стан хвостовика. Незалежно від наявності або відсутності підпису слід дослідити:

- форму хвостовика;
- вид і колір іржі;
- Накагамі-дзіро – тип заднього зрізу;
- Ясур-ме – насічку з тонких рисок на бічних гранях;
- Мекугіана – отвір для кріплення шпильки мекугі.

Наступним еталоном є визначення форми клинка - фумбарі-зукурі, що має сім основних типів форм. Зазвичай характеризують час виробництва зброї [1].

1. Хіра-зукурі – практична форма, що дожила до наших днів. Використовувалася для танто і коротких вакідзасі.
2. Кіріха-зукурі – дуже архаїчна форма з двома лініями ребер сіногі уздовж клинка по обидва його боки. Виникла в кінці епохи Хейан.
3. Ката-кірі-ха-зукурі – поєднання двох попередніх. Не володіє ніякими перевагами, зберігши недолік, пов'язаний з труднощами гострої заточки леза.

4. Моро-ха-зукурі – класична форма. Іноді робилася з прогином, при цьому перегукуючись з азіатським «Бебут».

5. Каммурі-отосі-зуку – використовувалася для клинків великих бойових Анто і хамідасі. Темна зона – своєрідний короткий дол у вигляді неглибокої напівкруглої улоговинки, поверхня якої відполірована настільки ж ретельно, як і клинок.

6. У-але-кубі-зукурі – така форма, відома як «шия баклана», отримала назву від того, що верхня частина сіногі-дзі немов вдавлюється всередину, загострюючись у напрямку до спинки в середній зоні клинка.

7. Осораку-зукурі – форма з перебільшено великим вістрям.

Окремим завданням для експерта є визначання кіссакі – форми завершення вістря клинка [4].

Розміри кіссакі різноманітні, але для зручності класифікації виділяють три: малий (до-кіссакі), середній (тю-кіссакі) і великий (про-кіссакі).

Форми кіссакі поділяються на:

- Ікубі-кіссакі – дослівно – «вістря у формі кабанячої шиї». Прийнято вважати, що ця форма з'явилася в результаті досвіду зіткнень з монголами Хубілая, закутими в міцні обладунки.

- Ікарі-кіссакі – вістря злегка піднесене, що викликає проблеми при ковзанні клинка в піхвах.

- Камаса-кіссакі – камаса – різновид довгоносої риби (японська щука).

Це ранній тип вістря з прямою Фукурімі.

Разом з кіссакі досліджуються сіногі-дзі – спинку клинка. Розрізняють високу (такасі-мунео) і більш плоску (хікусі-мунео).

Одним з найважливіших етапів атрибуції є опис стилю оформлення клинка та написання висновку до експертизи.

Оскільки клинок – це робота не одного майстра і кожен елемент меча робиться окремо, то важливим є встановлення імен майстрів або шкіл кожного елемента окремо і тим самим окреслити період виробництва клинка, скласти його рейтинг і оціночну вартість [55].

На даному етапі важливим є дослідження форми і рисунку на цуба: стиль та якість обмотки, якість та витривалість використаних матеріалів для рукоятки (шкіра акули, шкіра ската, полотном чи окремими шматочками), а також матеріал і якість деталей скріплення.

Задля проведення експертизи зразок розбирається. Для визначення матеріалів обмотки використовують мікроскопічне дослідження волокна. Матеріал, що використовувався для рукоятки визначається органолептичним методом дослідження. Матеріал шкіри ската відрізняється від шкіри акули візуально (шкіра ската має дрібнозернисту структуру, на відміну від шкіри акули).

Найціннішою деталлю японського клинка є хвостовик [21]. Загальні пропорції і форма всіх хвостовиків (накаго) підпорядковані одній функціональній вимозі – плавно звужуючись за висотою й товщиною, забезпечувати легкий зйом рукоятки після того, як видавлена поперечна шпилька мекугі, що проходить через відповідний отвір мекугіана.

Якщо хвостовик за своє життя не піддавався переробці, підрізуванням або іншим змінам, а плічка ха-маті і мунео-маті знаходяться на своїх законних місцях, то вважається, що перед нами Убу-Накагамі–оригінальний клинок.

Наявність додаткового отвору говорить про підгонку під нову рукоять. Це не впливає на якість меча, і такий Накагамі все одно залишається «Убу», тим більше, що бойові мечі для міцної військової роботи зазвичай мали два отвори з метою підвищення надійності монтажу. Основне (неважливо, перше з двох або єдине) – отвір завжди знаходиться на відстані 40-50 мм і діаметр у 6 мм.

Види хвостовиків можна об'єднати в 7 типових форм (гата) [1].

1. Фуцу-гата – основний тип, зустрічається найчастіше.
2. Кідзо-мото-гата означає «ніжка фазана». Форма зустрічається у старих довгих таті періодів Хейан і Камакура.
3. Сірі-барі-гата – прямі та короткі хвостовики ножів.
4. Гохей-гата. Слово гохей вказує на схожість з паперовим оригамі.

5. Фуна-гата. Фуна – «човен», а хвостовики даного типу схожі з його днищем.

6. Фурісоде-гата–форма названа так за аналогією з довгими рукавами кімоно юних дівчат. Зазвичай має сильний прогин. Застосовувалася для танто і вакідзасі в період Камакура.

7. Танагам бару-гата–названа за подібністю з формою черевця риби. Найчастіше такі Накагамі зустрічаються в роботах шкіл Мурамаса, Нагайосі та Сітахара протягом усього періоду Муроматі.

Отже, процес атрибуції займає від трьох днів до тижня. Окремо проводиться мікроскопічне дослідження складу металу, з якого викувано меч, дослідження мікугі-ана для визначення матеріалу дерева, з якого його зроблено та інші допоміжні експертизи.

Якщо разом із досліджуваним зразком до експерта потрапив і сертифікат НВТНК(Nihon Bijutsu Touken Hozon Kyokai), то експерт має дослідити його також, порівнюючи з результатами власної експертизи.

Окремо також досліджують каширая ніхонто, оскільки каширая – це так званий одяг клинка. Вона робиться з м'яких видів дерева, полірується лаками, склад яких часто визначити важко, адже вгадуються лише окремі інгредієнти, оздоблюються насічками, золотими і срібними нитками, металевими бляхами тощо.

Для визначення матеріалу каширая проводять мікроскопічні дослідження деревини та покривних матеріалів (фарба та лак) [21].

Хімічний склад лаку визначається лабораторією під замовлення.

Отже, процес атрибуції в Україні проводиться лише на основі Методики криміналістичного дослідження холодної зброї та методик, що розроблені експертами із-за кордону.

Методика, розроблена для написання роботи, основана на методиці проведення Канте в Японії, і основана на дослідженні таких пунктів, як дослідження сугата, хвостовика, цуби та коширая. Експертиза включає в себе опис зразків, детальне вимірювання показників зразків. Також проводяться

мікроскопічне дослідження для визначення виду сталі, а також хімічні дослідження для визначення складу лаку і фарби.

2.4. Експертиза та атрибуція японської раритетної холодної зброї

На основі методики, описаної в пункті 2.2, було проведено експертизу японської раритетної холодної зброї. Для проведення експертизи та атрибуції було обрано три зразки холодної раритетної японської зброї: таті, катану та вакідзасі, викувані на межі пізнього періоду Едо.

Зразок 1 – катана з приватної колекції київського колекціонера. Термін виготовлення – пізній період Едо, що підтверджено сертифікатом НВТНК(Nihon Bijutsu Touken Hozon Kyokai).

Стан катани – задовільний, видимі дефекти відсутні.

Тип сертифікату – Juu Token(важлива робота)

Зразок 2 – вакідзасі з пари дайсьо, пізнього періоду Едо. Зразок реставрований, із проржавілим лезом.

Вакідзасі є частиною пари дайсе. Був направлений на чисту та реставрацію.

Коширая в поганому стані. Тип сертифікату – Hozon Token(гідний охорони)

Зразок 3 – таті пізнього періоду Едо, що був виставлений у Чернігівській експозиції історичного музею.

Таті транспортувався неправильно(коширая доставлена окремо, сам зразок був без мекугі), тому перед початком експертизи зразок збирався для опису і фотографування, а тоді розбирався заново.

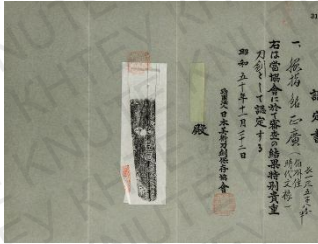

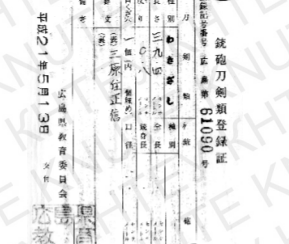
Тип сертифікату – Juu Token(важлива робота).

Досліджуваний зразок попередньо названо реплікою.

Розшифрування маркування досліджуваних зразків, згідно із супровідними документами сертифікатами – орігами наведено у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз маркування досліджуваних зразків холодної раритетної японської зброї

Показник	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
Фото оригамі зразка			
Країна-виробник	Японія	Японія	Японія
Тип оригамі	JojoToken (важлива робота)	NozonToken (гідний охорони)	Надана копія, вид не встановлюється
Нагасена (довжина лева)	2.9 сяку	1.7 сяку	2.5 сяку
Класифікація підпису	Mumei (відсутній підпис)	Mei (підпис)	Mumei (відсутній підпис)
Дата опублікування сертифіката	1985 рік	1986 рік	1998 рік
Серійний номер	317753	379564	61090
Фото або осігата	Наявна осігата	Наявне фото	Відсутнє

Результати вимірювань досліджуваних зразків холодної раритетної холодної зброї наведено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Результати вимірювань зразків холодної раритетної японської зброї

Показник вимірювального дослідження	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
Загальна довжина смуги, мм	890	522	770
Довжина без хвостовика, мм	690	390	615
Довжина хвостовика, мм	190	132	155
Товщина смуги у рукояті, мм	5,5	5,5	6,5/6,0
Товщина в 50 мм від плечей, мм	5,5/5,3	5,2	6,0/ 5,5
Товщина смуги в центрі, мм	4,7	4,8	4,8
Товщина смуги у вістря, мм	4,2	4,0	4,8
Товщина смуги у зрізі хвостовика, мм	4,5	4,5	4,8
Ширина смуги у рукояті, мм	39,9	27,9	30
Ширина смуги у вістря, мм	29,5	19,5	20
Ширина зрізу хвостовика, мм	27,5	18,5	16,5
Ширина хвостовика у плечей, мм	38,5	25,4	26,2
Прогин смуги	Торі-зорі (12мм)	Торі-зорі (10 мм)	Бізен-зорі (16 мм)
Вага клинка, г	968	350	600
Центр важкості, мм	560 мм від вістря	280 мм від вістря	420 мм від вістря
Мекугі-ана, мм	6 мм, 68 мм від плечей	6 мм, 53 мм від плечей	6 мм, 52 мм від плечей

Аналізуючи дані таблиці 2.5, можна зробити висновок, що два з трьох зразків належать за довжиною до клинків типу катана чи таті, тобто довгі дворучні клинки.

Належність до певного виду зброї можна буде визначити завдяки атрибуційній експертизі клинків та ознайомленні з маркуванням, зазначеним в сертифікатах NBТНК (Nihon Bijutsu Touken Hozon Kyokai) – організацією зі збереження японського клинка. Детально про вид зразка можна буде сказати після дослідження кошираю зразків.

Зразок– клинок № 2 значно коротший, отже його можна класифікувати як «вакізасі», проте детальний висновок можна буде зробити після атрибуційної експертизи [1].

Атрибуційна експертиза холодної раритетної японської зброї потребує детального дослідження основних конструктивних елементів клинка, опису їх особливостей та деталей оздоблення клинка.

Атрибуційна експертиза також включає в себе опис дефектів і недоліків зразків, що виникли як під час виготовлення та оздоблення, так і під час експлуатації.

До експлуатації можна віднести як пряме призначення клинка (військові дії, бої, ритуали), так і подальше зберігання у мирний час та експонування в сучасний період [46].

Варто звернути увагу на те, що атрибуційне дослідження включає в себе критерії, описані в процедурі Канте (табл. 2.7).

Опис зразків відбувався згідно з «Методикою атрибуційної експертизи японської раритетної холодної зброї» та класифікації, запровадженої В. Баженовим, запропонованою у посібнику «Експертиза холодної зброї» перекладеної з методики процедури проведення Канте для зразків, що виготовлені між періодами Муроматі в пізнім періодом Едо [47].

Таблиця 2.7

Атрибуційна експертиза зразків раритетної холодної японської зброї

Показник	Зразок 1	Зразок 2	Зразок 3
Фото зразка			
Сугата	Сіногі-дзукурі	Сіногі-дзукурі	Сіногі-дзукурі
Ха-ватарі	690 мм	390 мм	615 мм
Сорі	Торі-зорі (12мм)	Торі-зорі (10 мм)	Бізен-зорі (16 мм)
Фумбарі	Сіно-муне	Хіра-муне	Сіно-муне
Кіссакі	Ко-кіссакі	Ближче до ко-кіссакі	Тю-кіссакі
Сіногі-дзі	39,9 мм	27,9 мм	30 мм
Хамоні босі	Хамон - Натаре-мідаре-ха Босі – Каері-асасі	Хамон – Натаре Босі – Хаке-какі	Хамон – Мідаре Босі - Мідаре-комі
Хвостовик	Кідзо-мото-гата	Фуцу-гата	Ха-агар курі-дзіро
Стиль оформлення клинка	Клинок не має підпису школи, проте насічка відповідає регіону Хьон-Се (острів Кюсю)	Клинок не має підпису школи, проте на хвостовику помітний підпис майстра	Підписи відсутні, обплетення в стилі цунамі-макі
Касане	5,5 мм	5,5 мм	6,5 мм
Ніку-дорі	Перліт з виходами цементиту	Перліт з виходами цементиту	Перліт з виходами цементиту
Цуба	Кіку	Кіку	Кіку

Перший клинок датується серединою XVIII століття, клинок є катаною, рукоятка не перековувалась (на це вказує кількість мекугі – 1) і є рідною для цього клинка. Підпис школи відсутній, клинок широкого вжитку. Кріплення зовнішнє – срібло, кріплення внутрішні – мідь з позолотою, датуються серединою XVIII століття, обмотка – цунамі-мата (тканинний), матеріал – шкіра ската. Матеріал мекугіана – дерево (вільха), діаметр мікугіана – 0,6 мм, кількість – 1 шт. Форма хвостовика - Кідзо-мото-гата. Насічка – сюдзікай. Гравірування та підписи відсутні.

Дослідження клинка показало наступне:

- Хамон – натаре-мидаре-ха. Хамон чіткий і гарно проглядається.
- Кісакі – ко-кісакі
- Січення клинка – синогі-хікуй
- Загартування вершини – такі-отосі-каері

Жолоб на лезі відсутній. На клинку помітні зарубки. Це вказує на те, що ніхонто був бойовою зброєю, а не частиною традиційного ритуального одягу.

Цуба – кругла, найпоширенішої форми, у вигляді квітки. Тип – кіку. Матеріал – олово, наявна золота нитка. Наявних ушкоджень нема, удар на цубу не приймався.

На жаль, кашуба (коширая) найбільш недовготривала частина ніхонто. Середній життєвий цикл кашуби в середньому 150-200 років.

Даний зразок є катаною за такими ознаками – довжина клинка, упорядження кашуби, розташування метай. За станом хвостовика катану можна віднести до пізнього періоду Едо. Клинок укомплектований кашубою (не більше 100 років).

Лезо клинка є потоншеним біля гарди (цуба), проте без допоміжних кріплень. Клинок багато разів полірувався. На клинку наявні дефекти – вихід породи у двох точках та зарубки на кромках. Клинок не має підпису школи, проте насічка відповідає регіону Хьон-Се (острів Кюсю).

Другий досліджуваний зразок– вакідзасі. Клинок цього меча має іржу та кілька цікавих особливостей: неабияким фунбарі (звуженням смуги) і маленьким кісакі.

Вістря (кісакі) сильно подряпане ніби хтось намагався точити його напилком. За розміром воно коротше середнього (тю-кісакі) і наближається до малого (ко-кісакі). Ребро затерте і майже не проглядається, до того ж були присутні плями іржі.

Рукоятка– з пошкодженої часом і (швидше за все) вогкістю шкірою, розтрісканої, з врізками нових фрагментів. Особливокепський стан деревини

навколо накагамі-ана – всередині порожнеча, так що мекугінемає на що опиратися.

Обшивка кольору індиго з залишками темного лакового покриття забруднена і ослабла від довгої експлуатації, деякі витки перебиті повністю.

Металеві деталі – з червоної міді, окисдоване природним чином у коричневий колір, без будь-якого декору, лише на боковій поверхні футі проста коса насічка. Касіра досить оригінальної форми. Менукі з золоченням, зображують щось на зразок царя мавп Сунь У-куна.

Незважаючи на загальну потертість, подряпане лезо і окремі плями поверхневої іржі, хамон проглядався цілком стерпно, ріжуча кромка ледь не була гострою, як бритва.

Хвостовик звичайної форми (Фуцу-гата), Убу (незмінений, оригінальний), трохи довший, ніж в середньому у вакідзасі, зріз у формі ха-агар кури-Дзіро («витягнутий», або «похилий» каштан), меі (підписаний), насічка Ясур не проглядається (рис. 2.4).

Рис. 2.4 Хвостовик досліджуваного зразка вакідзасі

Основна несуча деталь відполірована, почорнів і блищить, ніби покрита лаком (а можливо, саме покрита). Хімічні дослідження не проводились, бо покриття дуже пошкоджене.

Футі– з червоної міді, не підписана, без будь-якого особливого декору, тільки проста коса, насічка штихелем.

Шайби сеппа були в поганому стані: зібрані зі шматків металу, м'яті, з обірваної по краях фольгою, зі слідами карбування від підгонки напередні, практично без зубчиків.

Цуба, що була в комплекті до цього меча, представляла собою залізний диск розмірами 70 x 66,5 x 4,7 мм, дуже грубо спрацьована, з плямами свіжої іржі і залишками якоїсь невиразної аплікації, покликаної зображати то чи хмари, то чи гілки рослин. Накладні елементи відвалилися, залишивши після себе сліди пайки оловом, за якими і можна судити, що декор був.

Третій досліджуваний зразок довший за попередній. Клинок не засовували, як катану, за пояс прогином вгору, а підвішували прогином донизу і вперед. До того ж, швидше за все, за станом єдиного вузла підвіски з кільцем даний меч висів вертикально. З перерахованих вище показників, можна зробити висновок, що досліджуваний зразок – це таті.

Сам клинок був в чудовому стані, з чітким хамон, без іржі і подряпин. Хвостовик довгий (155 мм), убу, фуцу-гата, зріз у формі ха-агар кури-дзіро.

Цілісна мідна Хабакі обтягнута срібною фольгою з прекрасною опрацюванням рельєфу, футі і касіра абсолютно гладкі, як і деталі піхов.

Отже, обплетення в стилі цунамі-макі дивовижної тасьмою насиченого золотисто-жовтого кольору, наявні великі виразні зерна цубу-доко-ро правильної форми уздовж зовнішнього боку рукоятки. Це майстерна і дорога робота. Хоча шов на внутрішній стороні від часу злегка розійшовся, у цілому стан чудовий, відсутні навіть звичайні пил і бруд у поглибленнях.

Маленькі менукі з сякудо зображують якогось демона з золотими рогами і золотими ж «горошинами» на одязі. Касіра – з бронзи, а накладної кінь із золотим оком – з сякудо.

Ободок футі– з бронзи, донці мідне, з підписом. Підгонка точна. Аби уникнути непорозумінь з поліцією, власникам холодної раритетної японської зброї та власникам спеціалізованих магазинів необхідно мати відповідний висновок експерта на кожен модель клинкових виробів, що представлені до

продажу. Висновок експерта, щодо історичної цінності зброї має бути підтверджена експертним висновком та заключенням Міністерства культури України. На додаток, зброя, що офіційно продана Японією чи вивезена з Японії має при собі висновок японської сторони. Копії висновків торговельні заклади мають надавати при реалізації зброї, при виставленні зразків-лотів на аукціони чи висновків, а покупці мають право їх вимагати. Холодну зброю, як і вогнепальну, газову, пневматичну і патрони до них, слід купувати лише у спеціалізованих магазинах, яким видається відповідна ліцензія. Ліцензія теж має надаватися на першу вимогу покупця.

Раритетна зброя є одним з видів антикваріату. За популярністю антикварна холодна зброя поступається іншим інвестиційним сегментам даного ринку – нумізматиці і живопису стародавніх майстрів. Тому задля встановлення автентичності зразків і визначають орієнтовну вартість зразків.

Для встановлення автентичності необхідно дослідити маркування на сертифікатах NBTNK (NihonBijutsuToukenHozonKyokai) – організацію зі збереження японського клинка. (рис. 2.5) [1; 21; 57].

Рис. 2.5 Сертифікат типу HozonToken

Розшифрування сертифікату NBТНК (у лівому верхньому кутку перфоруванням нанесені 2 ієрогліфа 保 (хо) 存 (зон), а також час видачі сертифіката (дд / рр / мм)):

1. Кантейсьо (сертифікат);
2. Нагасена (довжина леза) за японською традиційною системою вимірювань;
3. Класифікація підпису – рішення, Мей (підпис) або Mumei (відсутній підпис) та розшифровка: ім'я коваля або назва школи;
4. NBТНК розглянули цей меч, NBТНК визнає цей меч як Hozon Token.
5. Дата опублікування сертифіката (відповідно японського літочислення).
6. Аббревіатура NBТНК і друк.
7. Серійний номер.
8. Фото або осігата(перекреслення на рисовий папір хвостовика клинка) Накагамі.

Сертифікати оригамі виглядають як буклети різних кольорів. Кожен колір відповідає окремому виду сертифікату. У залежності від виду варіюється не тільки вартість самого клинка, але і його цінність і можливість вивозити зразок за межі країни.

Види сертифікатів (орігамі) [52]:

- HozonToken – гідний охорони (на бежевому папері);
- TokubetsuHozonToken – виняткова робота, гідна охорони (на коричневому папері);
- JuuyoToken – важлива робота (на сірому папері);
- TokubetsuJuuyoToken – виключно важлива робота.

Наступні категорії, недоступні для негромадян Японії:

- JuuyoVijutsuHin – історично значуща робота (більше не використовується);
- JuuyoBunkazai – культурна цінність;
- Kokuho – національний скарб .

На формування рейтингу та подальшого визначення вартості зразка холодної зброї також впливають суб'єктивні фактори. Одним з них, наприклад, є прагнення потенційного покупця під час продажу на аукціоні одержати саме той предмет зброї, який його цікавить.

Через наявність специфічних особливостей холодної зброї як об'єкта оцінки процес оцінки її ринкової вартості має спиратися на результати мистецтвознавчої, історичної і технічної експертизи, а також враховувати особливості стану ринку антикваріату, зокрема даного його сегменту.

Отже, для проведення атрибуційної експертизи холодної раритетної зброї було вибрано три різні зразки традиційної японської холодної зброї, виготовленої в один історичний період – пізній період Едо. У ході дослідження було встановлено належність зразків до зазначеної в класифікації назв, підтверджено період виготовлення зразків, відповідно до маркування на супровідних сертифікатах. Проведено вимірювання зразків, визначено центри важкості зразків, види прогинів, окрім того, проведено повний опис зразків та надано висновки до проведених експертиз.

РОЗДІЛ 3

Дослідження організації імпорту японської раритетної холодної зброї на ТОВ «ЛЕЗО- ГРУП»

3.1. Аналіз господарської та зовнішньоекономічної діяльності ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП»

«ЛЕЗО-ГРУП» є частиною холдингу під назвою «Ніхонто», що займається експортом та реалізацією холодної зброї переважно Азійського регіону, реалізацією кухонних ножів та гарнітурів, аксесуарів для догляду за холодною зброєю та кухонним приладдям. Окремий підрозділ даної компанії займається виготовленням та реалізацією та авторських клинків і мечів Японських майстрів Saji Takeshi, Ota Atsutaka та Machida Isshi [27].

«ЛЕЗО-ГРУП» провідний дистриб'ютор в Україні ножів і аксесуарів японських виробників, таких як Kasumi, Masahiro, Tojiro, Mcusta, Hattori, Kanetsune, Rockstead, Hiro, G.Sakai, Seki-Cut, Seto тощо.

Компанія на ринку з 90-х років ХХ століття. Тоді вона входила до складу Асоціації зброярів України, а вже у 2004 році стала незалежною компанією.

Сьогодні арсенал виробів включає в себе ножі для полювання і туризму, тактичних завдань і бушкрафта, для щоденного носіння, самозахисту та виживання, а також художня раритетна та холодна раритетна холодна зброя Японії, Китаю, Кореї та Монголії, а також все, що може стати в нагоді для активного відпочинку і туризму: мультитули, сокири, пилки, мачете, Паранго, кукрі. Широкий асортимент кухонних ножів і аксесуарів, а також всі види загострювального і допоміжного приладдя [36].

До складу компанії «ЛЕЗО-ГРУП» входить:

- торгова мережа «ІТАМАЕ» з продажу кухонних, туристичних і складних, ножів японського виробництва, а також багатофункціональних інструментів (multitool) Leatherman, SOG (США); загострювальної інструменту від компаній Chef'sChoice (США) і Suehiro (Японія) [27];

- представництво «ROYAL NEPAL KUKRI» ексклюзивних непальських ножів ручної роботи: кукрі і засобів індивідуального захисту на базі кевлара від Британської компанії «PRO WORLD ARMOUR»;
- галерея японської антикварної зброї «NIHONTO» з продажу раритетних клинкових виробів;
- сервісний центр «TOGIYA» – технічна база, що забезпечує комплексне гарантійне і післягарантійне обслуговування ножових виробів, а також ремонт і реставрацію будь-яких сучасних і раритетних клинкових виробів.

Сьогодні «ЛЕЗО-ГРУП» має офіси в Києві та Одесі, готується до відкриття нового офісу в Дніпрі. У Києві наразі відкрито три магазини, за адресами:

У таблиці 3.1 наведено товарний асортимент імпортованої продукції на ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП»

Таблиця 3.1

Товарний асортимент ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП»

Країна-виробник	Торгівельна марка	Продукція
Японія	Kasumi	Ножі кухонні «Damascus», ножі кухонні «Hammer», ножі кухонні «Titanium», овочечистки, точила та точильні камені, щипці для кісточок.
	Hatamoto	Керамічні ножі, мусати, піхви для керамічних ножів.
	Hattori	Туристичні ножі, ножі для підводників, універсальні ножі, шеф-ножі.
США	Zero tolerant	Ножі туристичні, ножі складні
	Browning	Ножі складні
	Spyderco	Ножі складні, точила, точильні камені, кухонні ножі
Німеччина	Borner	Ножі кухонні, ножі для карвінгу
Франція	Arcos	Ножиці кухонні
Нова Зеландія	Svord	Ножі складні туристичні
Швейцарія	Victorinox	Швейцарські ножі, мультитули
Китай	SunRenMu	Ножі складні, точила, туристичні ножі

Серед найбільших українських виробників, продукція яких є в асортименті ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП»: ТМ «Skif» (ножі туристичні, складні ножі, історична зброя), ТМ «Lezo» (ножі універсальні, ножі туристичні, металеві ножі, сюррикени)– власна торгівельна марка підприємства, ТОВ «Імідж Д»(аксесуари для кухні, кобура для гладкоствольної зброї, піхви для холодної зброї та ножів), ТМ «Лабораторія прикладної хімії»(засоби самозахисту «Балончик газовий перцевий»), ТМ «Сколот» (танто, вакідзасі, дерев'яні тренувальні клинки бокен) та ТМ«Zayka»(туристичні ножі, складні походні ножі) [42].

Структуру товарного асортименту ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» у 2016р. наведено на рис. 3.1

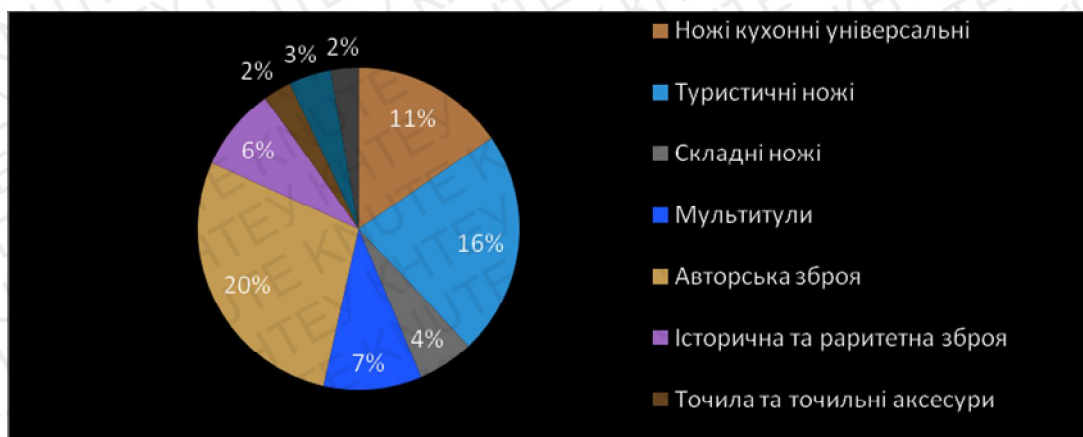

Рис. 3.1 Структуру товарного асортименту ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» у 2016 р., %.

На рис. 3.2 наведено товарну структуру підприємства ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» станом на 2017 р.

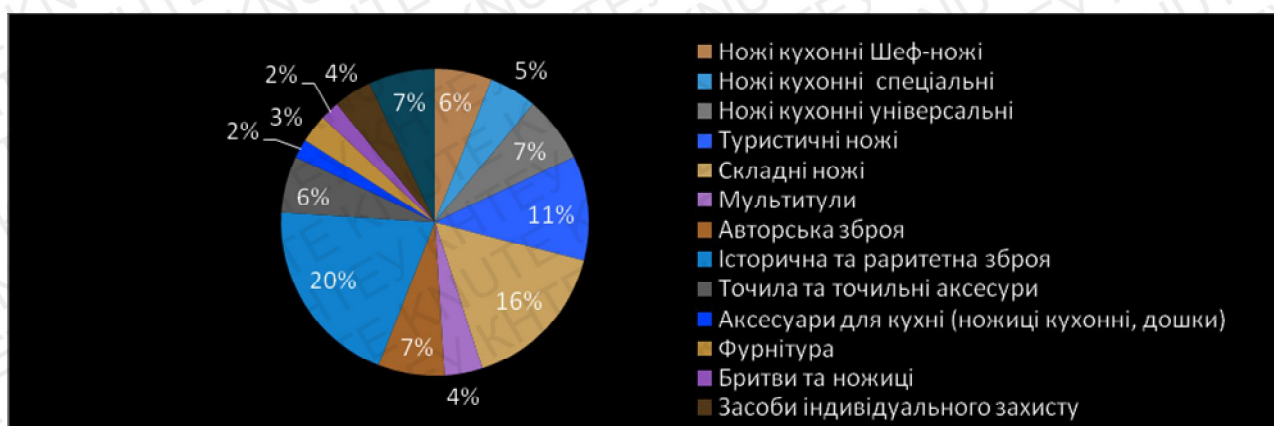

Рис. 3.2 Товарна структура підприємства ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП»,%.

З рисунку можна зробити висновок, що найбільше в структурі підприємства займає історична та раритетна японська зброя (20%). Трохи менше припадає на складні та туристичні ножі, частка яких в асортименті підприємства посідає 16% та 11% відповідно.

Найменшу частку в асортименті ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» займають аксесуари: аксесуари для гоління (бритви та ножиці) – 2%, аксесуари для кухні (ножиці, дошки, мусати) – 2%, фурнітура для ножів, мечів тощо – 3%.

Мультизули та засоби індивідуального захисту зпосідають по 4% від загального обсягу продукції.

ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» співпрацює з НВТНК (Nihon Bijutsu Touken Hozon Kyokai) – організацією зі збереження японського клинка, і замається реалізацією через аукціони дозволеної до вивозу японської історичної та авторської зброї, а також сучасної японської авторської зброї [27].

Серед відомих майстрів-сучасників Японії в асортименті ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» представлені роботи майстра Міямірі Норіхоро.

Загалом у мережі представлено 135 брендів, що виробляють кухонні ножі та приладдя для кухні, холодну зброю, ножі універсальні та туристичні, а також аксесуари, такі як кухонні дошки, точила та мусати, а також засоби самозахисту, такі як газові балончики.

У мережі представлено більше 50000 одиниць товарів.

Підприємство змушене було скоротити асортимент продукції, виключивши з нього всю продукцію виробництва Російської Федерації. Наразі до асортименту ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» входить продукція компанії «АиР», виробничі потужності якої знаходяться в Казахстані.

Однією з новинок в асортименті компанії стала продукція фірми «PRO WORLD ARMOUR» – американської компанії, що виготовляє шкіряні рукавички для метання ножів, рукавички для захисту від порізів футболки, худі та інший одяг із захистом від порізів.

У 2019 році до складу асортименту ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» входить спорядження для спортсменів, що займаються кендо (шоломи, захисні

накладки, кімоно), а також манекени для тренувань та спеціальне покриття для тренувального корту.

На рис. 3.4 наведено географічну структуру асортименту підприємства ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» у 2013 році.

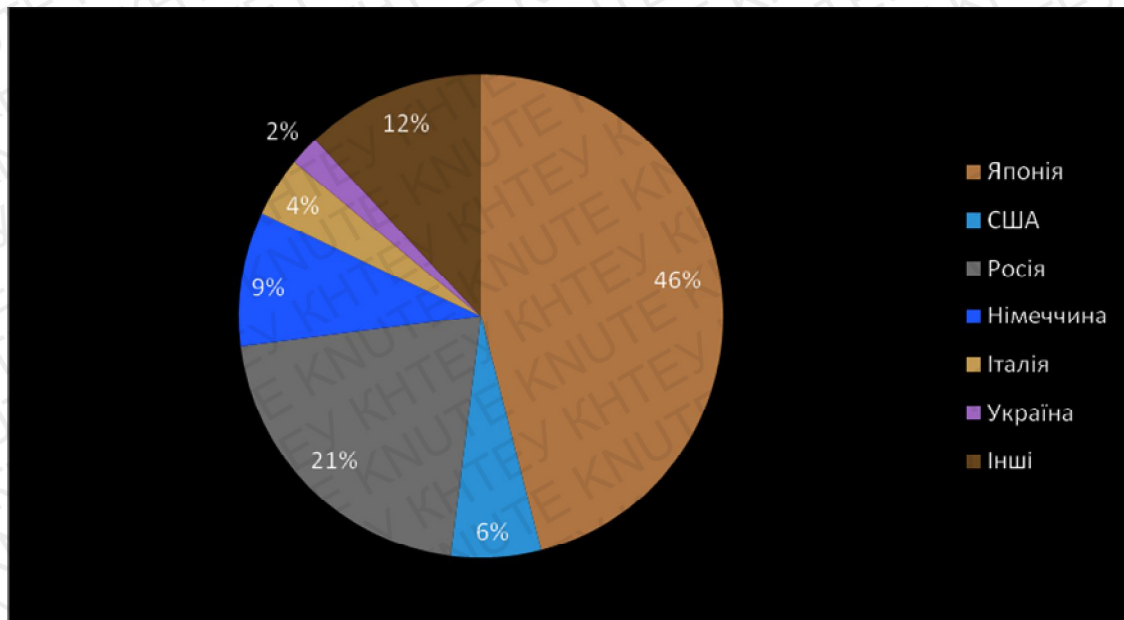

Рис.3.4. Географічна структура асортименту підприємства ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» у 2013 році, %.

З географічної структури можна зробити висновок, що половину усього обсягу асортименту посідають товари з Японії. На другому місці – товари з Російської Федерації – 21%, а українські товари – 2% від загального обсягу товарів.

У зв'язку з політичною ситуацією, що склалася на території України в подальші роки, частка російських товарів поступово скорочувалась.

У 2015 році, найбільшу частку імпорту (58%) серед усіх імпортних запасних частин посідали товари, імпортовані з Японії (рис. 3.5). Це у першу чергу пов'язано не лише з високими якісними показниками цієї продукції, а й із широким асортиментом товарів, що представлена на підприємстві.

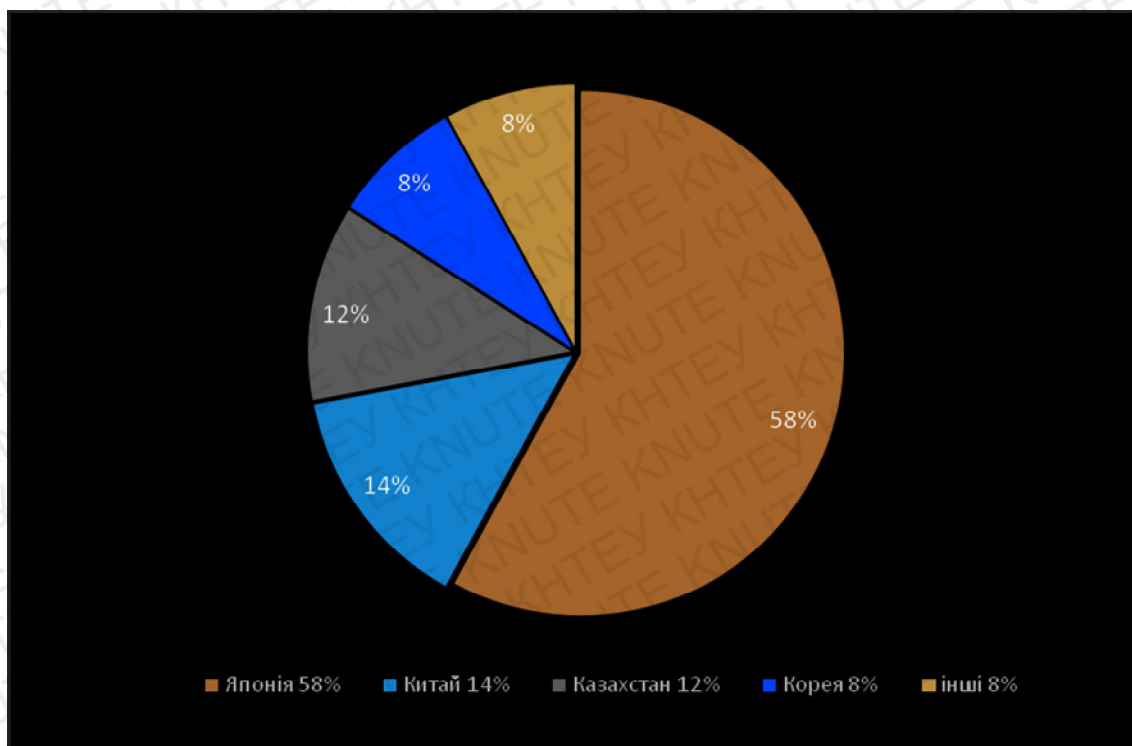

Рис.3.5 Обсяги країн-виробників в асортименті ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» у 2015 р.,%.

Частка імпорту холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів з Китаю та Казахстану в 2017 році складала відповідно 12% та 14%. Частка товарів, імпортованих з Кореї, сягає та 8% та ще 8% припадає на імпорт з інших країн світу, серед яких Німеччина, Швейцарія та Італія(рис. 3.3).

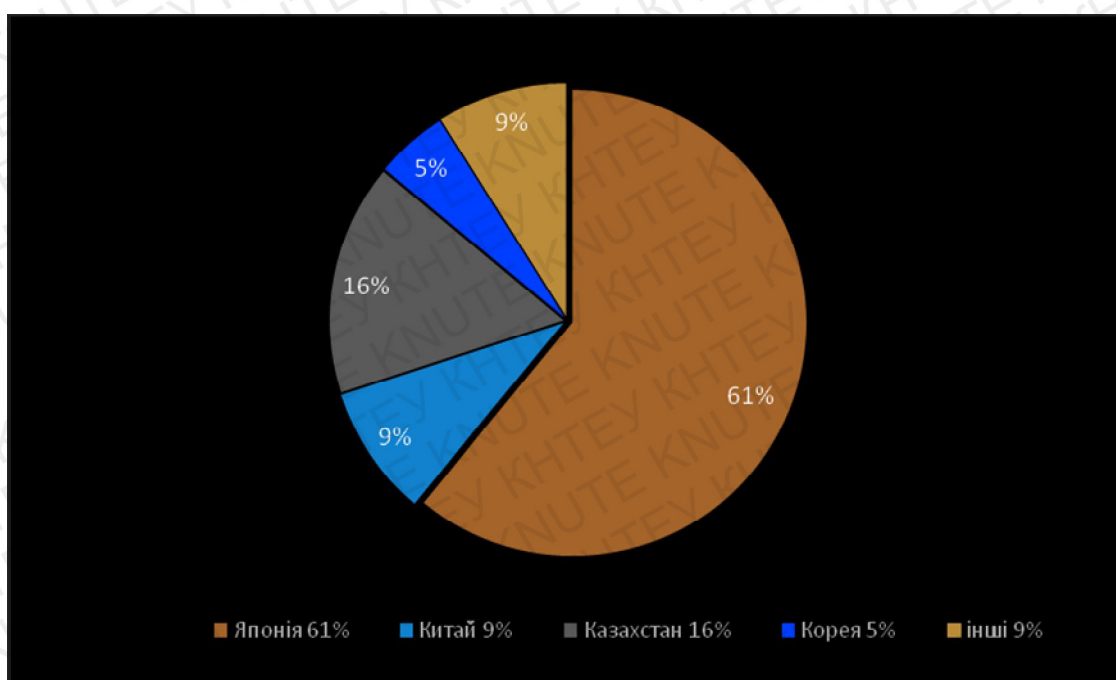

Рис.3.3 Обсяги країн-виробників в асортименті ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» у 2017 році, %.

Розглянувши дану структуру, можна відмітити збільшення частки товарів, імпортованих з Японії (на 3% більше, порівнюючи з минулим роком), а також з Китаю (на 5% менше, порівнюючи з минулим роком). Частка товарів, завезених з Казахстану, зросла на 6%, порівнюючи з минулим роком. Доля товарів, завезених з Кореї, зменшилася на 3%, порівнюючи з минулим роком (з 8% до 5%). Також на 1% збільшилася частка холодної зброї, що завезена з інших країн (зокрема європейських).

Також збільшується обсяг продукції з Німеччини, Франції та Італії, проте найбільш конкуруючими позиціями залишаються ножі та танти з Японії, а також складні ножі та мультитули, що виготовлені в Швейцарії. До такої продукції належать ножі кухонні Сантоку, шеф-ножі, керамбіти.

Станом на 2018 рік, в асортименті підприємства продукція з Російської Федерації була повністю витіснена з асортименту. Її замінили виробники з Казахстану.

А українські товари набирають популярності. Товари ТМ «Skif» є одними з найпопулярніших продуктів групи масового споживання.

До них належать туристичні ножі, металеві ножі, універсальні ножі та складні, а також комплектуючі до них.

Наразі визначено, що для проведення розрахунку ефективності імпорту холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів у ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» доцільно виділити найбільш виражені конкуруючі позиції зразків холодної зброї, які імпортує підприємство з різних країн, а також особливості умов постачання, митного оформлення та транспортування.

У 2018 році одну з лідируючих позицій посідає США. Торговельні марки «Zerotolerant» та «Browning» є одними з найпопулярніших товарів американського ринку.

Найбільш конкуруючі позиції, їх бренди та середні ціни на ринку України на ці позиції вказані в табл. 3.2

Таблиця 3.2

Найбільш виражені конкуруючі позиції у 2016-2017 рр.

Країна	Найменування товару	Бренд	Ціна на ринку в Україні, грн.
Японія	Ніж кухонний Сантоку, 166 мм, PUREKOMACHI	KAI	1582
Японія	Ніж кухонний Шеф-ніж, 166 мм, PUREKOMACHI	KAI	848
Казахстан	Кукри КН 1003	Napali	5068
Корея	Скланий ніж BF - 91	Fox	284
Японія	Вакідзасі для темисигири	Teiku	14 630
Швейцарія	Ніж складний Victorinox	Victorinox	415
Китай	Ніж Ballisong Small	Boker Plus	480
Японія	Клинок-посох	Inadzuma Zatoichi Stick	21936
Японія	Танто «Жало джмеля»	Inadzuma Zatoichi Stick	3591
Китай	Ніж- кераміт Wat-Man	Boker Plus	1841

Холодна зброя за Українським класифікатором товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТЗЕД) належить до XVI розділу: Зброя та боєприпаси, їх частини та приладдя, Мечі, шпаги, шаблі, палаші, рапіри, багнети, списи та інша холодна зброя, їх частини та футляри, піхви до неї.

На базі ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» діє також школа бойових мистецтв, реставраційна майстерня та центр атрибуційної експертизи з провідними експертами [36].

З 2017 року в Києві функціонує школа японських бойових мистецтв Кендо, засновником якої є Ковальов Гліб Володимирович, директор компанії ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП»

ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП» співпрацює з експертами-криміналістами та Міністерством культури України.

Висновки експертів підтверджено висновком Міністерств культури України та Японії.

Специфіка ринку холодної зброї в Україні полягає в наступному:

- ліцензування та дозвільна система на зберігання, носіння, продаж та реалізацію зброї;
- контроль обігу холодної зброї;
- пряма залежність від купівельної спроможності споживачів;
- нестабільне та недосконале законодавство, оподаткування;
- заборона вільного носіння зброї, труднощі з отриманням дозволів;
- низька купівельна спроможність населення (споживачі надають перевагу дешевій та ненадійній продукції);
- недостатня наповненість ринку якісним товаром
- незнання споживачами ринку товарів.

Вітчизняні збройні магазини та інтернет-магазини, які мають найбільший попит, характеризуються наступними параметрами:

- можливість доставки продукції;
- рівень цін на продукцію;
- зручність розташування магазину, офісу або пунктів самовивозу;
- можливість придбання продукції у кредит;
- надання гарантійного терміну на продукцію;
- популярність.

Серед конкурентів можна виділити наступні підприємства, як ТОВ «Ібіс» та інтернет-магазини «stvol.ua» та «x-gear». Проте оскільки підприємства-конкуренти займаються реалізацією як холодної, так і вогнестрільної зброї, асортимент саме холодної зброї значно менший, ніж у ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП».

Для повноцінного аналізу стану українського ринку холодної зброї доцільно було б розглянути ринок в останні три роки (з 2014 по 2017 роки).

На рис. 3.6 наведена динаміка ринку холодної зброї та конструктивно схожих з нею пристроїв за 2014-2017 рр. на підприємстві ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП».

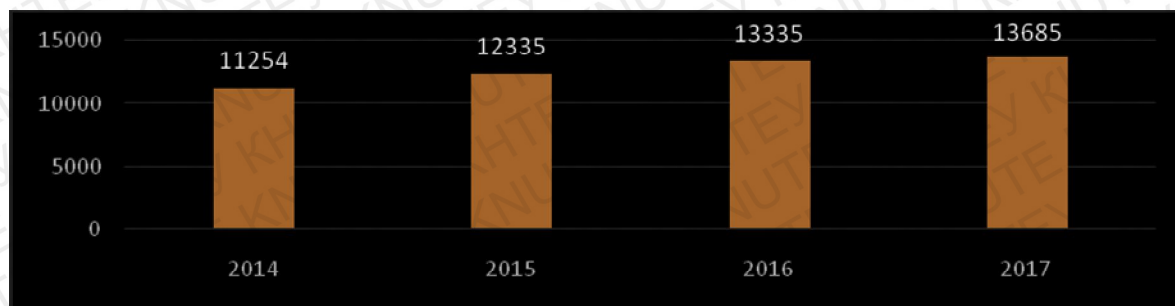

Рис. 3.1 Динаміка обсягу продажів холодної зброї та конструктивно схожих з нею пристроїв за 2014-2017 рр. на підприємстві ТОВ «ЛЕЗО-ГРУП», шт.

У 2014 році об'єми продажу становили понад 1100 штук на рік. За період 2014-2017 рр. кількість щорічних замовлень холодної зброї та конструктивно схожих з нею предметів зростає більше, ніж на 2000 штук. Значно збільшився також і обсяг ремонтних та оціночних робіт.

2015 рік характеризується стрімким зростанням об'єму проданої продукції, так як було реалізовано багато проектів співпраці з японськими майстрами-зброярами в рамках проектів двосторонньої співпраці між Японією та Україною.

За підсумками 2016 року було продано більше 13000 артикулів. Таким чином, можна зробити висновок, що ринок холодної зброї за 2014-2017 роки характеризувалися позитивною динамікою. Максимальний приріст збуту на території Київської області в одиницях виміру в 2017 р.

У 2015 р. порівняно з 2014 р. збуту даного вигляду продукції зросло на 9%, а в 2016 р. по відношенню до 2015 р. темп приросту даного показника склав 11%. Обсяги продажів у 2017 році збільшився на 9,7%.

У 2015 та 2016 рр. по відношенню до попередніх років спостерігається приріст імпорту холодної зброї. Це можна пояснити популяризацією холодної